

Ministerie van Economische Zaken

Ontwerpaanwijzingsbesluit

Natura 2000-gebied # 114

Krammer-Volkerak

Ontwerpbesluit Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak

De Staatssecretaris van Economische Zaken

Gelet op artikel 3, eerste lid, en artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206);

Gelet op het Uitvoeringsbesluit (EU) 2016/2335 van de Commissie van 9 december 2016 tot vaststelling van een tiende bijgewerkte lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio (PbEU 2016, L 353), op grond van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad;

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PbEU 2010, L 20);

Gelet op artikel 2.1, eerste lid en zevende lid van de Wet natuurbescherming;

BESLUIT:

Artikel 1

- Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, vierde lid, van Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG L 206) wordt aangewezen: het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **Krammer-Volkerak**.
- De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitattypen opgenomen in bijlage I van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire habitattypen zijn met een sterretje (*) aangeduid:
 - H1310 Eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden met *Salicornia* spp. en andere zoutminnende soorten
 - H1330 Atlantische schorren (*Glauco-Puccinellietalia maritimae*)
 - H2160 Duinen met *Hippophaë rhamnoides*
 - H2170 Duinen met *Salix repens* ssp. *argentea* (*Salicion arenariae*)
 - H2190 Vochtige duinvalleien
 - H6430 Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland, en van de montane en alpiene zones
 - H6510 Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis*, *Sanquisorba officinalis*)
- De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage II van Richtlijn 92/43/EEG; prioritaire soorten zijn met een sterretje (*) aangeduid:
 - H1149 Kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*)
 - H1340 *Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus arenicola*)

Artikel 2

- Als speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PbEU L 20) wordt aangewezen: het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, bekend onder de naam: **Krammer-Volkerak**.
- Het besluit tot aanwijzing van de gebieden Krammer-Volkerak, Verdrongen Land van Saeftinge en Zwarte Meer als speciale beschermingszones in de zin van artikel 4, eerste lid, van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979, inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) van 18 juli 1995 (No.N.955811, Stcrt. 1995, 147) wordt ingetrokken voor zover het besluit betrekking heeft op het gebied **Krammer-Volkerak**.

3. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone geldt als te zijn aangewezen voor de volgende vogelsoorten, welke worden beschermd op grond van artikel 4, eerste lid, van Richtlijn 2009/147/EG:
 - A007 Kuifduiker (*Podiceps auritus*)
 - A034 Lepelaar (*Platalea leucorodia*)
 - A037 Kleine zwaan (*Cygnus bewickii* (*Cygnus columbianus bewickii*))
 - A045 Brandgans (*Branta leucopsis*)
 - A081 Bruine kiekendief (*Circus aeruginosus*)
 - A094 Visarend (*Pandion haliaetus*)
 - A103 Slechtvalk (*Falco peregrinus*)
 - A132 Kluut (*Recurvirostra avosetta*)
 - A138 Strandplevier (*Charadrius alexandrinus*)
 - A176 Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*)
 - A193 Visdief (*Sterna hirundo*)
 - A195 Dwergstern (*Sterna albifrons*)
4. De in het eerste lid bedoelde speciale beschermingszone geldt als te zijn aangewezen voor de volgende trekkende vogelsoorten, welke worden beschermd op grond van artikel 4, tweede lid, van Richtlijn 2009/147/EG:
 - A005 Fuut (*Podiceps cristatus*)
 - A017 Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*)
 - A043 Grauwe gans (*Anser anser*)
 - A046 Rotgans (*Branta bernicla*)
 - A048 Bergeend (*Tadorna tadorna*)
 - A050 Smient (*Anas penelope*)
 - A051 Krakeend (*Anas strepera*)
 - A052 Wintertaling (*Anas crecca*)
 - A054 Pijlstaart (*Anas acuta*)
 - A056 Slobeend (*Anas clypeata*)
 - A059 Tafeleend (*Aythya ferina*)
 - A061 Kuifeend (*Aythya fuligula*)
 - A067 Brilduiker (*Bucephala clangula*)
 - A069 Middelste zaagbek (*Mergus serrator*)
 - A125 Meerkoet (*Fulica atra*)
 - A137 Bontbekplevier (*Charadrius hiaticula*)
 - A156 Grutto (*Limosa limosa*)
 - A162 Tureluur (*Tringa totanus*)

Artikel 3

1. Dit besluit gaat vergezeld van een Nota van toelichting inclusief bijlagen, en een kaart in de zin van artikel 2.1, derde lid, van de Wet natuurbescherming, die integraal deel uitmaken van dit besluit.
2. De in de artikelen 1 en 2 genoemde speciale beschermingszones vormen samen het Natura 2000-gebied **Krammer-Volkerak**, waarvan de instandhoudingsdoelstelling in de zin van artikel 2.1, vierde lid, van de Wet natuurbescherming is opgenomen in de Nota van toelichting.

Artikel 4

1. Dit besluit wordt voorbereid met afdeling 3.4 van de Algemene wet bestuursrecht. Daartoe wordt het ontwerp van dit besluit, en de daarop betrekking hebbende stukken, ter inzage gelegd.
2. Van het ontwerp wordt kennisgegeven in de Staatscourant.

De Staatssecretaris van Economische Zaken,
w.g. Martijn van Dam
d.d. 30 juni 2017

Dit ontwerpbesluit en de daarbij behorende Nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd. De exacte periode en locatie worden vermeld in de bekendmaking die wordt gepubliceerd in de Staatscourant en de advertentie die wordt gepubliceerd in gedrukte media en op internet. Het ontwerpbesluit kan digitaal worden ingezien via de website www.rijksoverheid.nl/natura2000.

Belanghebbenden kunnen binnen zes weken na de terinzagelegging van dit ontwerpbesluit een zienswijze naar voren brengen. Een zienswijze kunt u indienen bij het Ministerie van Economische Zaken, zoals aangegeven in de bekendmaking. Beroep tegen het definitieve aanwijzingsbesluit kan in beginsel alleen worden ingesteld door een belanghebbende die een zienswijze naar voren heeft gebracht.

**Nota van toelichting van het Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak waarin opgenomen:
Nota van toelichting bij de aanwijzing van Krammer-Volkerak als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna en hierna te noemen de Habitatrichtlijn, alsmede nota van toelichting bij de aanwijzing van Krammer-Volkerak als speciale beschermingszone in het kader van de Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie van 30 november 2009¹ inzake het behoud van de vogelstand en hierna te noemen de Vogelrichtlijn, en de intrekking van besluit No.N.955811² voor zover het betrekking heeft op de aanwijzing van Krammer-Volkerak als speciale beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn**

1 INLEIDING

Met dit besluit volgens artikel 2.1, eerste lid en zevende lid, van de Wet natuurbescherming³ wordt het gebied Krammer-Volkerak aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn (verder aangeduid als "Habitatrichtlijngebied"). Tevens wordt met dit besluit het gebied Krammer-Volkerak als speciale beschermingszone aangewezen volgens Richtlijn 2009/147/EG (verder aangeduid als ("Vogelrichtlijngebied"). En het besluit tot de aanwijzing van Krammer-Volkerak, Verdrongen Land van Saeftinge en Zwarte Meer als speciale beschermingszone onder de Vogelrichtlijn uit 1995 wordt ingetrokken, voor zover het betrekking heeft op Krammer-Volkerak. Het gebied wordt ook aangewezen als het Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak, waarbij instandhoudingsdoelstellingen worden toegevoegd.

In artikel 1 van het besluit staat de naam van het gebied en worden de habitattypen en habitatsoorten opgesomd, waarvoor het gebied is aangewezen.

Artikel 2 van het besluit regelt de belangrijkste wijzigingen ten opzichte van het eerder genomen besluit tot aanwijzing van het gebied onder de Vogelrichtlijn. Zo wordt het bestaande Vogelrichtlijnbesluit voor zover het betrekking heeft op Krammer-Volkerak, geheel ingetrokken en vervangen door dit besluit, deze nota van toelichting en deze kaart. De toelichting die voor de aanwijzing van het gebied is gebruikt, is in een appendix aan deze nota gehecht. Daarnaast worden de vogelsoorten opgesomd waarvoor het gebied van belang is en waarvoor het wordt geacht te zijn aangewezen.

In artikel 3 van het besluit wordt de term Natura 2000-gebied geïntroduceerd en wordt bepaald dat er voor het gebied een instandhoudingsdoelstelling verwezenlijkt dient te worden. Deze doelstelling heeft zowel betrekking op de in artikel 1 opgesomde habitattypen en habitatsoorten als op de in artikel 2 opgesomde vogelsoorten. De vogels waarvoor instandhoudingsdoelstellingen zijn vastgesteld, zijn geselecteerd aan de hand van de criteria die destijds zijn gebruikt bij de aanwijzing van de Vogelrichtlijngebieden in 2000. In dit deel van het besluit is het Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak gevormd uit het Habitatrichtlijngebied en het Vogelrichtlijngebied, waarbij instandhoudingsdoelstellingen zijn toegevoegd. De instandhoudingsdoelstellingen staan in de Nota van toelichting.

Artikel 4 regelt de openbare voorbereidingsprocedure voor het besluit.

¹ Dit betreft een geconsolideerde versie van Richtlijn 79/409/EEG van de Raad van 2 april 1979, inclusief wijzigingen die sindsdien op de Richtlijn van toepassing zijn. Met uitzondering van de bijlagen en verwijzingen is de tekst van de Richtlijn inhoudelijk niet gewijzigd.

² Ministerie van landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Aanwijzing gebieden Krammer-Volkerak, Verdrongen Land van Saeftinge, Zwarte Meer als speciale beschermingszone EG Vogelrichtlijn 2 april 1979, 79/409/EEG, Pb EG L 103, , nr. N955811. Stcrt 1995, nr. 147.

³ Wet van 16 december 2015 houdende regels ter bescherming van de natuur (Wet natuurbescherming). Staatsblad 2016, nr. 34; en Besluit van 11 oktober 2016 tot vaststelling van de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming en het Besluit natuurbescherming. Staatsblad 2016, nr. 384.

In hoofdstuk 2 van deze nota van toelichting worden de aanwijzingen op grond van de Habitat- en Vogelrichtlijn kort toegelicht. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een gebiedsbeschrijving gegeven en wordt ingegaan op eventuele grenswijzigingen die zijn doorgevoerd nadat het gebied bij de Europese Commissie is aangemeld of die zijn doorgevoerd nadat het gebied als Vogelrichtlijngebied is aangewezen. Tevens wordt in hoofdstuk 3 de bij dit besluit behorende kaart toegelicht.

In hoofdstuk 4 wordt een opsomming gegeven van habitattypen en soorten waaraan het gebied zijn betekenis ontleent. Eventueel doorgevoerde wijzigingen worden in bijlage B van een toelichting voorzien.

Een belangrijk onderdeel van de nota van toelichting is de opsomming van de instandhoudingsdoelstellingen in hoofdstuk 5. Allereerst worden de algemene doelstellingen geformuleerd en vervolgens staan de instandhoudingsdoelstellingen van de in het gebied aanwezige habitattypen en soorten vermeld. Er wordt aangegeven in welke richting de instandhoudingsdoelstelling zich zal moeten ontwikkelen. Daarvoor worden de termen "behoud", "uitbreiding" en "verbetering" gebruikt. Voor een habitatype wordt de verdeling gemaakt in oppervlakte en kwaliteit, zodat de aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een habitatype altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de oppervlakte en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit wordt gegeven. Voor soorten is het leefgebied medebepalend en geldt een verdeling in omvang en kwaliteit van het leefgebied. De aanduiding van de instandhoudingsdoelstelling van een soort is altijd in de vorm van "behoud" of "uitbreiding" van de omvang van het leefgebied en van "behoud" of "verbetering" van de kwaliteit van het leefgebied ten behoeve van "behoud" of "uitbreiding" van de populatie.

Daarnaast zijn aan de nota van toelichting drie bijlagen toegevoegd. Ook de bijlagen maken integraal onderdeel uit van het besluit. Bijlage A (voor zover van toepassing) laat zien welke terreindelen zijn vervallen of zijn toegevoegd als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van de Vogelrichtlijn. Bijlage B omvat een nadere onderbouwing van de wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrichtlijngebied, van de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied, en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen. De appendix geeft de toelichting op de criteria die voor de aanwijzing van het gebied in 1995 zijn gebruikt en een overzicht van de (ingetrokken) Vogelrichtlijn-kaarten.

Met ingang van 1 januari 2017 is de Wet natuurbescherming van kracht, waardoor de doelstellingen ten aanzien van het natuurschoon of de natuurwetenschappelijke betekenis van de voormalige beschermde natuurmonumenten geen onderdeel uitmaken van de instandhoudingsdoelstelling van het Natura 2000-gebied.

2 AANWIJZINGEN HABITAT- EN VOGELRICHTLIJN

Zoals vermeld in hoofdstuk 1 wordt het gebied Krammer-Volkerak met dit besluit opnieuw aangewezen als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn. Het gebied is in december 1996 aangemeld, en de aanmelding is in mei 2003 afgerond volgens de procedure zoals opgenomen in artikel 4 van deze Richtlijn, waarna het gebied in december 2004 door de Europese Commissie onder de naam "Krammer-Volkerak" en onder nummer NL1000021 is geplaatst op de lijst van gebieden van communautair belang voor de Atlantische biogeografische regio. Het gebied is aangemeld voor één prioritair soort in de zin van artikel 1 van de Habitatrichtlijn.

Dit Habitatrichtlijngebied wordt voortaan aangeduid als Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak (landelijk gebiedsnummer 114).

Het gebied is op 18 juli 1995 onder de naam "Krammer-Volkerak" ook aangewezen als speciale beschermingszone onder de Vogelrichtlijn (verder aangeduid als "Vogelrichtlijngebied"). Bij de Europese Commissie is dit gebied bekend onder nummer NL1000021. Het bestaande Vogelrichtlijnbesluit No.N.955811 voor zover het betrekking heeft op het gebied Krammer-Volkerak is door middel van dit besluit ingetrokken. Uit het Vogelrichtlijnbesluit overgenomen tekstdelen zijn in paragraaf 3.2 van deze Nota van toelichting cursief gezet, en staan in de Appendix. Met betrekking tot het Vogelrichtlijngebied kan er in dit besluit naast mogelijke grenswijzigingen ook een wijziging plaatsvinden bij de vogelsoorten, waarvoor dit gebied destijds is aangewezen. Deze eventuele wijzigingen worden toegelicht in bijlage B. In dit besluit worden alle vogelsoorten opgesomd waarvoor het gebied wordt geacht te zijn aangewezen.

Dit Vogelrichtlijngebied wordt voortaan aangeduid als Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak (landelijk gebiedsnummer 114).

Het Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak omvat derhalve het Vogelrichtlijngebied Krammer-Volkerak en het Habitatrichtlijngebied Krammer-Volkerak.

Natura 2000 is het samenhangende Europees ecologisch netwerk bestaande uit de gebieden aangewezen onder de Habitatrichtlijn en onder de Vogelrichtlijn. Dit netwerk moet de betrokken natuurlijke habitattypen, habitats van soorten en de leefgebieden van vogels in een gunstige staat van instandhouding behouden of, in voorkomend geval, herstellen. De instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5) en eventuele wijziging van de begrenzing zijn in algemene zin nader toegelicht in het Natura 2000 doelendocument (2006)⁴. Dit document geeft het beleidskader van de geformuleerde instandhoudingsdoelstellingen weer en van de daarbij gehanteerde systematiek. Beschrijvingen van habitattypen en (vogel)soorten waarvoor doelen zijn vastgesteld, zijn opgenomen in het Natura 2000 profielendocument (2008)⁵.

Het Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak ligt in de provincie Zuid-Holland, Noord-Brabant en Zeeland en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Middelharnis, Moerdijk, Oostflakkee, Schouwen-Duiveland, Steenbergen en Tholen.

⁴ Ministerie van LNV (2006): Natura 2000 doelendocument. Duidelijkheid bieden, richting geven en ruimte laten. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

⁵ Ministerie van LNV (2008): Natura 2000 profielendocument. Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Den Haag.

3 GEBIEDSBESCHRIJVING EN BEGRENZING

3.1 Gebiedsbeschrijving

Het Volkerakmeer is een afgesloten zeearm waarin nog kenmerken van het voormalige intergetijdengebied "Krammer-Volkerak" bewaard zijn gebleven, zoals de diepe centrale geul met steile taluds en aansluitende ondiepten met minder steil talud en drooggevallen platen. Het Volkerak vormt nu één waterlichaam met de Eendracht en het Zoommeer. In het waterdeel van het gebied heeft het zoute getijdenmilieu plaats gemaakt voor een zoet milieu zonder getijde. De laagste delen van het voormalige intergetijdengebied liggen permanent onder water, de hoogste delen zijn permanent drooggevallen. De bodem van de drooggevallen delen is in wisselende mate ontzilt.

Oeverafslag als gevolg van het gefixeerde peil werd gestopt door de aanleg van vooroevers, en in de periode 1989-99 werd een veertigtal eilandjes aangelegd, met een totale oppervlakte van circa 80 ha. Het Volkerak ontvangt niet langer substantiële hoeveelheden water uit het Hollands Diep, wel uit Brabantse rivieren (Mark en Dintel). De veranderingen in het abiotisch milieu hebben geleid tot grote veranderingen van de levensgemeenschappen. De oorspronkelijke plantengemeenschappen in het water zijn verdwenen. Op het land is de verandering van de vegetatie nog gaande, maar door de traagheid van de ontziltiging van de bodem in een aantal deelgebieden is het aandeel van zilte typen op de platen nog steeds redelijk groot. Op de ontziltte locaties zijn verschillende typen grasland ontstaan, waaronder vegetatietypen die worden gerekend tot vochtige duinvalleien (hoewel het gebied als zodanig niet tot de Duinen behoort)⁶. Daarnaast zijn ook struwelen en bossen tot ontwikkeling gekomen.

3.2 Landschappelijke context en kenmerken begrenzing

Krammer-Volkerak behoort tot het Natura 2000-landschap "Noordzee, Waddenzee en Delta".

De ligging van de habitattypen en van de leefgebieden van de soorten (paragraaf 4.4) waarvoor het gebied is aangewezen, vormt het uitgangspunt voor de begrenzing van de Habitatrichtlijngebieden. Dit is inclusief terreindelen die van mindere kwaliteit zijn. Daarnaast omvat het begrensde gebied ook natuurwaarden die integraal onderdeel uitmaken van de ecosystemen waartoe de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten behoren, alsmede terreindelen die noodzakelijk worden geacht om de betreffende habitattypen en leefgebieden van soorten in stand te houden en te herstellen⁷.

Bij de keuze en de afbakening van de gebieden is geen rekening gehouden met andere vereisten dan die verband houden met de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna⁸.

De begrenzing van de speciale beschermingszone (Vogelrichtlijngebied) is conform de begrenzing van het Wetland. Verwezen wordt naar paragraaf 4 van de toelichting bij de Wetland aanmelding en de daarbij behorende kaart.

Paragraaf 4 Begrenzing van het gebied

De begrenzing van het gebied dat als wetland wordt aangemeld is als volgt:

- *In het westen door de Grevelingendam en de Philipsdam met het Krammersluizencomplex;*
- *In het noorden door de hoogwaterkering van Goeree-Overflakkee en de Volkerakdam met de Volkeraksluizen;*
- *In het oosten en zuiden door de hoogwaterkeringen langs de Noord-Brabantse en Zeeuwse oevers.*

Voor de precieze begrenzing wordt verwezen naar de kaart⁹ behorende bij de beschikking tot aanmelding voor opname in del ijst van watergebieden van internationale betekenis. De vaarroutes staan op de kaart indicatief aangegeven.

⁶ In dit ontwerpbesluit staan drie habitattypen van de kustduinen (H2160, H2170 en H2190). In de voorbereidingsfase voor dit ontwerpbesluit is discussie ontstaan over de vraag of deze habitattypen kunnen kwalificeren buiten de Fysisch-Geografische Regio Duinen. Zie daarvoor paragraaf 5.1 in deze Nota van toelichting.

⁷ De begrenzingsmethodiek is verder uitgewerkt in het Gebiedendocument (2004).

⁸ Hof van Justitie EG, 7 november 2000, First Corporate Shipping, zaak C-371/98, punten 16 en 25.

⁹ De digitale versie van deze kaart is in te zien op website www.rijksoverheid.nl/natura2000, zie ook de informatie in de Appendix.

3.3 Begrenzing en oppervlakte

De begrenzing van het Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart (datum kaartproductie: 06-01-2017). Het Vogel- en Habitatrichtlijngebied bestaat uit het open water van Volkerakmeer, de Hellegatsplaten, Dintelse Gorzen, Slikken van de Heen, Plaat van de Vliet, en Krammerse slikken.

Het Natura 2000-gebied beslaat een totale oppervlakte van ongeveer 6.080 ha. Voor de exacte oppervlakte wordt verwezen naar de legenda van de bij dit besluit behorende kaart. Dit betreft de bruto-oppervlakte, omdat bij de berekening geen rekening is gehouden met niet op de kaart, tekstueel uitgesloten delen. De begrenzingen van het Vogelrichtlijngebied en het Habitatrichtlijngebied (zoals aangemeld) zijn op de kaart op enkele technische punten verbeterd:

- Bestaande bebouwing (inclusief erven en tuinen; reeds tekstueel geëxclaveerd) waar geen Natura 2000-waarden voorkomen, is waar mogelijk op grond van kadastrale of topografische lijnen ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht.
- De begrenzing is waar mogelijk gelegd langs topografisch herkenbare lijnen, zoals wegen, wateren, perceelscheidingen en bosranden.
- De begrenzing is afgestemd op die van de (voormalige) natuurmonumenten opdat deze geheel binnen het Habitatrichtlijngebied vallen.
- Verharde wegen, die ook reeds tekstueel zijn geëxclaveerd, zijn aan de rand van het gebied zoveel mogelijk ook op de kaart buiten de begrenzing gebracht.
- Waar de grens een waterkerende dijk volgt, is deze ook op de kaart gelegd op de buitenteen conform de aanwijzing van Vogelrichtlijngebieden in 2000.
- Overlap van 5 meter of minder met kadastrale percelen die grotendeels buiten het gebied zijn gelegen, is gelet op de kadastrale inschrijving¹⁰, waar mogelijk beperkt. Dit betekent dat aldaar de kadastrale lijn is gevolgd. Deze werkwijze is alleen gevolgd op plekken waar Natura 2000-waarden aanwezig zijn.

Overige wijzigingen van meer dan 1 ha worden in de volgende alinea's toegelicht.

De begrenzing van het Habitatrichtlijngebied (zoals oorspronkelijk aangemeld) is aangepast:

- Bij Benedensas (omgeving Dintelse Gorzen) in gemeente Steenberg is ca 1 ha Habitatrichtlijngebied buiten de begrenzing gebracht. Het gaat om bebouwing, tuin, verhardingen en een dijk waar geen Habitatrichtlijnwaarden voorkomen.
- Bij de Galatheese haven (gemeente Oost-Flakkee) is ca. 1 ha Habitatrichtlijngebied buiten de begrenzing gebracht. Het gaat om bebouwing, tuin, verhardingen en een dijk waar geen Habitatrichtlijnwaarden voorkomen.
- Langs de Campweg en Hollaerdijk-West (gemeente Tholen) is een strook van ca. 1,3 ha Habitatrichtlijngebied buiten de begrenzing gebracht. Het gaat om een strook van het van rechtswege ingetrokken staatsnatuurmonument Krammer-Volkerak waar geen Habitatrichtlijnwaarden voorkomen.

De begrenzing van het Vogelrichtlijngebied Krammer-Volkerak, zoals aangewezen in 1995, is nog op de volgende plekken aangepast (gelijktrekking Habitatrichtlijngebied), bijlage A:

- Bij Benedensas (omgeving Dintelse Gorzen) in gemeente Steenberg is ca 1 ha Vogelrichtlijngebied buiten de begrenzing gebracht. Het gaat om bebouwing, tuin, verhardingen en een dijk die niet behoren tot het leefgebied van de vogels waarvoor het gebied is aangewezen.
- Bij de Galatheese haven (gemeente Oost-Flakkee) is ca. 1 ha Vogelrichtlijngebied buiten de begrenzing gebracht. Het gaat om bebouwing, tuin, verhardingen en een dijk die niet behoren tot het leefgebied van de vogels waarvoor het gebied is aangewezen.

3.4 Toelichting bij de kaart en uitgesloten delen

De begrenzing van het Natura 2000-gebied is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Voor zover van toepassing is daarbij onderscheid gemaakt tussen de begrenzingen van Habitatrichtlijngebied en

¹⁰ Conform artikel 15 van de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (Stb. 2004, 31) zal dit besluit, wat betreft de kadastrale percelen die geheel of gedeeltelijk binnen het aangewezen gebied zijn gelegen, in de kadastrale registratie als beperking worden ingeschreven.

Vogelrichtlijngebied. Daar waar de kaart en de nota van toelichting, bijvoorbeeld om kaarttechnische redenen, niet overeenstemmen, is de tekst in deze paragraaf doorslaggevend. In voorkomende gevallen zijn op de kaart ook aangrenzende Natura 2000-gebieden aangegeven. Aan de indicatief aangeduide begrenzing van deze gebieden kunnen geen rechten worden ontleend (voor de begrenzing van deze gebieden wordt verwezen naar de kaarten van de betreffende aangewezen of aangemelde gebieden).

Voor de begrenzing van Natura 2000-gebieden geldt de volgende algemene exclaveringsformule: Bestaande bebouwing, erven, tuinen, verhardingen en hoofdspoorwegen maken geen deel uit van het aangewezen gebied, tenzij daarvan in paragraaf 3.3 wordt afgeweken. Voor de gebruikte begrippen gelden de volgende definities (voor zover van toepassing in het onderhavige gebied):

- Bebouwing betreft één of meer gebouwen of bouwwerken geen gebouwen zijnde. Gebouw: elk bouwwerk, dat een voor mensen toegankelijke, overdekte, geheel of gedeeltelijk met wanden omsloten ruimte vormt. Bouwwerk: elke constructie van enige omvang van hout, steen, metaal of ander materiaal, welke hetzij direct of indirect met de grond verbonden is, of hetzij direct of indirect steun vindt in of op de grond.
- Erven zijn de onmiddellijk aan een woning of ander gebouw gelegen, daarbij behorende en daarmee in gebruik zijnde terreinen.
- Tuinen zijn in de onmiddellijke nabijheid van een woning of ander gebouw gelegen intensief onderhouden terreinen, beplant met siergewassen en gazons of in gebruik als moestuin, die zich duidelijk onderscheiden van de omgeving. Tuinen zijn meestal besloten en omheind middels een afrastering, schutting, muur of haag, of (deels) omgeven door een sloot.
- Verhardingen kunnen bijvoorbeeld zijn: wegen, pleinen, parkeervoorzieningen, erfverhardingen en steenglooiingen. Wegen betreffen alle voor het gemotoriseerd verkeer in gebruik zijnde kunstmatig verharde wegen met inbegrip van de daarin liggende bruggen en duikers en de tot die wegen behorende paden en bermten of zijkanten.
- Waterkerende dijken betreffen de winterdijken in en langs het gebied. Langs winterdijken loopt de grens van het gebied langs de onderkant van het talud.
- Hoofdspoorwegen betreffen spoorlijnen die zijn opgenomen in het Besluit aanwijzing hoofdspoorwegen (Stb. 2004, nr. 722). Langs hoofdspoorwegen geldt artikel 20 van de Spoorwegwet.

Voor wat betreft de exclaveringsformule gelden er twee peildata¹¹:

- 7 december 2004 voor het gedeelte dat al op de communautaire lijst stond als Krammer-Volkerak.
- De datum van het definitieve aanwijzingsbesluit voor gedeelten die zijn verkleind als Vogelrichtlijngebied of Habitatrictlijngebied. In dit geval kan het ook gaan om wijzigingen op kaart < 1 ha die een gevolg zijn van technische verbeteringen uit paragraaf 3.3.

¹¹ In het Vogelrichtlijnbesluit uit 1995 was geen exclaveringsformule opgenomen zodat aan dat Vogelrichtlijnbesluit geen peildatum ontleend kan worden.

4 NATURA 2000-WAARDEN

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt allereerst een opsomming gegeven van de waarden waaraan het gebied zijn betekenis ontleent als Habitatrictlijngebied en Vogelrichtlijngebied. Wat betreft de aanwijzing als Habitatrictlijngebied wordt in paragrafen 4.2.1 en 4.2.2 een lijst gegeven van de habitattypen (met vermelding van de aanwezige subtypen) en soorten waarvoor het gebied is aangewezen¹². Paragraaf 4.2.3 vermeldt de vogelsoorten waarvoor het gebied onder de Vogelrichtlijn is aangewezen. Op alle vermelde habitattypen en (vogel)soorten is een instandhoudingsdoelstelling van toepassing (zie hoofdstuk 5).

Vervolgens wordt in paragraaf 4.3 vermeld welke selectiecriteria op het Habitatrictlijngebied van toepassing zijn en wordt onderbouwd waarom het gebied als Habitatrictlijngebied is geselecteerd. Van elk habitatype en van elke soort waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet, wordt in bijlage B.3 in tekst en/of tabelvorm de betekenis (relatieve bijdrage) van het gebied afgezet tegen de betekenis van de andere Habitatrictlijngebieden die aan de selectiecriteria voldoen. Ten slotte beschrijft paragraaf 4.4 de verspreiding van habitattypen en soorten binnen het gebied, ter onderbouwing van de gevolgde gebiedsbegrenzing van het Habitatrictlijngebied.

4.2 Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen

4.2.1 Habitatrictlijn: habitattypen (bijlage I¹³)

Het gebied is aangewezen voor de volgende natuurlijke habitats opgenomen in bijlage I van de Habitatrictlijn, waarvoor het gebied een bijdrage levert aan de instandhouding op landelijk niveau.¹⁴ Ten behoeve van de nationale uitwerking van de Habitatrictlijn is een deel van de habitattypen verdeeld in subtypen, vanwege de zeer ruime variatie in fysieke omstandigheden en soortensamenstelling. De namen van de habitattypen en daarvan afgeleide subtypen zullen verder met hun verkorte namen worden aangeduid. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en/of het concept gebiedendocument (2007) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze nota van toelichting.

H1310 Eenjarige pioniersvegetaties van slik- en zandgebieden met *Salicornia* spp. en andere zoutminnende soorten

Verkorte naam Zilte pionierbegroeiingen

Betreft het subtype:

H1310A Zilte pionierbegroeiingen (*zeekraal*)

H1330 Atlantische schorren (*Glauco-Puccinellietalia maritimae*)

Verkorte naam Schorren en zilte graslanden

betreft het subtype:

H1330B Schorren en zilte graslanden (*binnendijks*)

H2160 Duinen met *Hippophaë rhamnoides*

Verkorte naam Duindoornstruwelen

H2170 Duinen met *Salix repens* ssp. *argentea* (*Salicion arenariae*)

Verkorte naam Kruiwilgstruwelen

H2190 Vochtige duinvalleien

Verkorte naam Vochtige duinvalleien

¹² Prioritaire habitattypen en habitatoorten zijn in bijlagen I en II van de Habitatrictlijn en in dit besluit aangeduid met een sterretje *.

¹³ Bijlagen I en II laatstelijk aangepast op 20 november 2006, Richtlijn 2006/105/EG, PbEG L 363, 20.12.2006, p. 368-405 (zie ook rectificatie PbEG L 80, 21.3.2007, p. 15).

¹⁴ In dit ontwerpbesluit staan drie habitattypen van de kustduinen (H2160, H2170 en H2190). In de voorbereidingsfase voor dit ontwerpbesluit is discussie ontstaan over de vraag of deze habitattypen kunnen kwalificeren buiten de Fysisch-Geografische Regio Duinen. Zie daarvoor paragraaf 5.1 in deze Nota van toelichting.

betreft het subtype:

H2190B Vochtige duinvalleien (*kalkrijk*)

H6430 Voedselrijke zoomvormende ruigten van het laagland, en van de montane en alpiene zones
Verkorte naam Ruigten en zomen

Betreft de subtypen:

H6430B Ruigten en zomen (*harig wilgenroosje*)

H6430C Ruigten en zomen (*droge bosranden*)

H6510 Laaggelegen schraal hooiland (*Alopecurus pratensis, Sanquisorba officinalis*)
Verkorte naam Glanshaver- en vossenstaarthooilanden

Betreft het subtype:

H6510A Glanshaver- en vossenstaarthooilanden (*glanshaver*)

4.2.2 Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II¹³)

Het gebied is aangewezen voor de volgende soort opgenomen in bijlage II van de Habitatrichtlijn, waarvoor het gebied een wezenlijke functie in de levenscyclus vervult. Hiermee wordt een bijdrage geleverd aan de instandhouding op landelijk niveau. Wijzigingen ten opzichte van de aanmelding als Habitatrichtlijngebied (2003) en/of het concept gebiedendocument (2007) zijn verklaard in bijlage B.1 van deze nota van toelichting.

H1149 Kleine modderkruiper (*Cobitis taenia*)

H1340 *Noordse woelmuis (*Microtus oeconomus arenicola*)

4.2.3 Vogelrichtlijn: vogelsoorten (bijlage I en artikel 4.2)

Het gebied is aangewezen voor de volgende soorten opgenomen in bijlage I van de Vogelrichtlijn:

A007 Kuifduiker (*Podiceps auritus*)
A034 Lepelaar (*Platalea leucorodia*)
A037 Kleine zwaan (*Cygnus bewickii* (*Cygnus columbianus bewickii*))
A045 Brandgans (*Branta leucopsis*)
A081 Bruine kiekendief (*Circus aeruginosus*)
A094 Visarend (*Pandion haliaetus*)
A103 Slechtvalk (*Falco peregrinus*)
A132 Kluut (*Recurvirostra avosetta*)
A138 Strandplevier (*Charadrius alexandrinus*)
A176 Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus*)
A193 Visdief (*Sterna hirundo*)
A195 Dwergstern (*Sterna albifrons*)

Verder is het gebied aangewezen voor de volgende andere geregeld voorkomende trekvogels waarvoor het gebied van betekenis is als broed-, rui- en/of overwinteringsgebied en rustplaatsen in hun trekzones (artikel 4.2):

A005 Fuut (*Podiceps cristatus*)
A017 Aalscholver (*Phalacrocorax carbo*)
A043 Grauwe gans (*Anser anser*)
A046 Rotgans (*Branta bernicla*)
A048 Bergeend (*Tadorna tadorna*)
A050 Smient (*Anas penelope*)
A051 Krakeend (*Anas strepera*)
A052 Wintertaling (*Anas crecca*)
A054 Pijlstaart (*Anas acuta*)
A056 Slobeend (*Anas clypeata*)

A059	Tafeleend (<i>Aythya farina</i>)
A061	Kuifeend (<i>Aythya fuligula</i>)
A067	Brilduiker (<i>Bucephala clangula</i>)
A069	Middelste zaagbek (<i>mergus serrator</i>)
A125	Meerkoet (<i>Fulica atra</i>)
A137	Bontbekplevier (<i>Charadrius hiaticula</i>)
A156	Grutto (<i>Limosa limosa</i>)
A162	Tureluur (<i>Tringa totanus</i>)

Wijzigingen ten opzichte van de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied (1995) en/of het concept gebiedendocument (2007) zijn verklaard in bijlage B.2 van deze nota van toelichting.

4.3 Habitatrictlijn: waarden waarvoor het gebied aan de selectiecriteria voldoet

4.3.1 Habitattypen (bijlage I)

Voor niet-prioritaire habitattypen opgenomen in bijlage I van de Habitatrictlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor habitattypen welke verdeeld zijn in subtypen, geldt een aantal van "drie belangrijkste gebieden" per subtype. Voor prioritaire habitattypen¹² geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden" en voor subtypen van prioritaire habitattypen een aantal van "vijf belangrijkste gebieden" per subtype. Verdeling in subtypen ten behoeve van de selectie is alleen toegepast indien de subtypen een verschillende verspreiding hebben en de beschikbare gegevens verdeling in subtypen toelaten. Voor enkele verspreid over het land voorkomende habitattypen, die in voldoende mate in gebieden zijn vertegenwoordigd welke voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd¹⁵. De betekenis van het gebied is afgemeten aan de aanwezige oppervlakte en zo nodig ook de representativiteit van het habitatype. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹⁶.

In Krammer-Volkerak heeft geen van de habitattypen bij de aanmelding geleid tot selectie van het gebied.

4.3.2 Soorten (bijlage II)

Voor niet-prioritaire soorten opgenomen in bijlage II van de Habitatrictlijn zijn in de eerste stap van het selectieproces in beginsel de "vijf belangrijkste gebieden" geselecteerd. Voor prioritaire soorten¹² geldt een aantal van "tien belangrijkste gebieden". Voor enkele verspreid over het land voorkomende soorten, die in voldoende mate in gebieden zijn vertegenwoordigd welke voor andere waarden zijn opgenomen, zijn geen gebieden geselecteerd¹⁷. De betekenis van het gebied is afgemeten aan de omvang van de aanwezige populatie. In een tweede stap zijn eventueel nog extra gebieden toegevoegd met het oog op landelijke dekking, geografische spreiding en grensoverschrijding¹⁶. In de onderstaande tabel zijn de habitatsoorten vermeld die bij de aanmelding hebben geleid tot selectie van het gebied en/of de habitatsoorten waarvoor het gebied op grond van de huidige gegevens en omstandigheden aan de selectiecriteria zou voldoen (zie ook bijlage B.3).

Code	Soort	X ^a	Y ^b	Landelijke populatie ^c	% in Krammer-Volkerak ^d	% in Yde gebied ^e	Selectie bij aanmelding
*H1340	Noordse woelmuis	10	13	ca. 600	B1 (2-6%)	C (<2%)	ja

- (a) Aantal gebieden dat maximaal voor deze soort kan worden geselecteerd volgens het criterium: "behorend tot de X belangrijkste gebieden" voor de betreffende soort.
 (b) Aantal gebieden dat op grond van de huidige gegevens en omstandigheden zou voldoen aan het onder (a) genoemde selectiecriteria (Y < X indien er minder dan X gebieden zijn waarin de soort is vastgesteld of voorkomt in differentiërende omvang).
 (c) Landelijke voortplantingspopulatie in exemplaren of aantal bezette kilometerhokken (km²).

¹⁵ Habitattypen waarvoor geen gebieden zijn geselecteerd zijn: slijkgrasvelden (H1320) en ruigten en zomen, moerasspirea (H6430A) en ruigten en zomen, droge bosranden (H6430C).

¹⁶ De selectiecriteria zijn verder uitgewerkt in het Verantwoordingsdocument (2003).

¹⁷ Soorten waarvoor geen gebieden zijn geselecteerd zijn: zeeprrik (H1095), elft (H1102), zalm (H1106), bittervoorn (H1134) en kleine modderkruiper (H1149). Voor de platte schijfhoren (H4056) zijn geen gebieden geselecteerd omdat de soort bij de uitbreiding van de EU in 2004 is toegevoegd aan bijlage II.

- (d) Populatiegrootte in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke populatie. (Niet ingevuld indien gebied niet één van de X belangrijkste gebieden is.)
- (e) Populatiegrootte in het, in rangorde van aflopende betekenis, Yde belangrijkste gebied.

4.4 Verspreiding habitattypen en soorten in het Habitatrictlijngedebied

De begrenzing van het Habitatrictlijngedebied Krammer-Volkerak is in het bijzonder bepaald aan de hand van de ligging van habitattypen en leefgebieden van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen (zie verder paragraaf 3.2). De verspreiding van de betreffende habitattypen en soorten binnen het gebied wordt in deze paragraaf globaal beschreven ter onderbouwing van de gevolgde begrenzing. Het is niet bedoeld als een uitputtende beschrijving.

Het habitatype Zilte pionierbegroeiingen, *zeekraal* (H1310A) komt voor op de Dintelse Gorzen, langs de Philipsdam zuidoostelijk van de Plaat van de Vliet, en op één van de eilanden voor de Krammerse Slikken. Het habitatype Zilte pionierbegroeiingen, *zeevetmuur* (H1310B) komt op uitgebreide schaal voor in het gebied: op de Dintelse Gorzen, Slikken van de Heen, Plaat van de Vliet, Krammerse Slikken en Hellegatsplaten.

Het habitatype Schorren en zilte graslanden, *binnendijks* (H1330B) komt op uitgebreide schaal voor op de Dintelse Gorzen, Slikken van de Heen, Krammerse Slikken en Hellegatsplaten.

Het habitatype Duindoornstruwelen (H2160) komt op uitgebreide schaal voor op de Hellegatsplaten en Plaat van de Vliet. En verder lokaal op de Slikken van de Heen en Dintelse Gorzen.

Het habitatype Kruiwilgstruwelen (H2170) komt voor op de Dintelse Gorzen en de Plaat van de Vliet.

Het habitatype Vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B) komt op uitgebreide schaal voor op de Dintelse Gorzen, Slikken van de Heen, Plaat van de Vliet, en lokaal op de Hellegatsplaten.

Begroeiingen op kunstmatige groeiplaatsen (zoals aangelegde eilandjes) behoren overigens niet tot deze drie habitattypen.

Het habitatype Ruigten en zomen, *harig wilgenroosje* (H6430B) komt voor op de Dintelse Gorzen en Slikken van de Heen, en Ruigten en zomen, *droge bosranden* (H6430C) alleen op de Dintelse Gorzen.

Het habitatype Glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (H6510A) komt lijnvormig op een locatie langs de Drievriendendijk (Dintelse Gorzen).

De Kleine modderkruiper (H1149) komt voor in de luwe delen van het gebied.

De Noordse woelmuis (H1340) komt voor op buitendijkse platen en slikken in het noordelijke deel van het gebied, zoals de Krammerse Slikken.

5 INSTANDHOUDINGSDOELSTELLINGEN

5.1 Inleiding

Het ecologisch netwerk Natura 2000 moet de betrokken natuurlijke habitats en leefgebieden van soorten in hun natuurlijke verspreidingsgebied in een gunstige staat van instandhouding behouden of in voorkomend geval herstellen. Onder het begrip "instandhouding" wordt een geheel aan maatregelen verstaan die nodig zijn voor het behoud of herstel van natuurlijke habitats en populaties van wilde dier- en plantensoorten in een gunstige staat van instandhouding. Ingevolge artikel 4, vierde lid, Habitatrichtlijn worden bij aanwijzing als Habitatrichtlijngebied "tevens de prioriteiten vast[gesteld] gelet op het belang van de gebieden voor het in een gunstige staat van instandhouding behouden of herstellen van een type natuurlijke habitat [...] of van een soort [...] alsmede voor de coherentie van Natura 2000 en gelet op de voor dat gebied bestaande dreiging van achteruitgang en vernietiging".

Deze bepaling is in artikel 2.1, vierde lid van de Wet natuurbescherming nader uitgewerkt. Op grond van dit artikel bestaat de verplichting om in een aanwijzing doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van leefgebieden van vogelsoorten op te nemen voor zover nodig ter uitvoering van de Vogelrichtlijn, dan wel doelstellingen ten aanzien van de instandhouding van natuurlijke habitats of populaties voor zover nodig ter uitvoering van de Habitatrichtlijn. Om die reden zijn voor elk Natura 2000-gebied instandhoudingsdoelstellingen ontwikkeld, waarbij per habitatype en per (vogel)soort is uitgegaan van landelijke doelen en de bijdrage die een gebied redelijkerwijs kan leveren voor het bereiken van een gunstige staat van instandhouding op landelijk niveau. Voor zover van toepassing is daarbij aangegeven welke habitattypen en/of (vogel)soorten ten koste mogen gaan van andere habitattypen en (vogel)soorten. Bij broedvogelsoorten met een regionale doelstelling is in de toelichting aangegeven wat in een bepaalde periode de minimale en maximale bijdrage van het betreffende gebied aan het regionale doelniveau is geweest.

In bijlage B.2 van deze nota van toelichting is een overzicht opgenomen van alle gebiedsdoelstellingen per habitatype en per (vogel)soort.

Voor de Natura 2000-gebieden zullen in beheerplannen instandhoudingsmaatregelen worden uitgewerkt die beantwoorden aan de gebiedsspecifieke ecologische vereisten van de betrokken natuurlijke habitats en (vogel)soorten.

Als verdere invulling van het stellen van prioriteiten zijn voor de acht onderscheiden Natura 2000-landschappen¹⁸ kernopgaven geformuleerd op grond van de daar voorkomende habitattypen en soorten, de landelijke betekenis van deze waarden binnen het betreffende landschap, de belangrijkste verbeteropgaven en de beïnvloedingsmogelijkheden. Per landschap omvatten ze de belangrijkste behoud- en herstelopgaven. De kernopgaven stellen prioriteiten ("richting geven") en geven overeenkomsten en verschillen tussen en binnen de gebieden aan. Zij hebben in het bijzonder betrekking op habitattypen en (vogel)soorten die sterk onder druk staan en/of waarvoor Nederland van groot of zeer groot belang is. De kernopgaven worden per Natura 2000-landschap behandeld en opgesomd in hoofdstuk 5 van het Natura 2000 doelendocument (2006).

Tot de instandhoudingsdoelstellingen behoren ook drie habitattypen van de kustduinen: H2160, H2170 en H2190. Volgens het Natura 2000 Profielendocument kunnen habitattypen van de kustduinen in bepaalde gevallen ook kwalificeren in gebieden die tot het kustgebied behoren, maar niet tot de Duinen. Dit betreft "gebieden waar op natuurlijke wijze zeezand is afgezet. Het gaat hier vooral om voormalige zandplaten die nu onderdeel uitmaken van de Fysisch Geografische Regio 'Afgesloten zeearmen' en waarop zich ecosystemen hebben ontwikkeld die qua biodiversiteit sterk lijken op duingraslanden en -valleien." Op grond van dit uitgangspunt zijn de aanwijzingsbesluiten tot stand gekomen en is aan de Europese Commissie gerapporteerd over het voorkomen van habitattypen. In de voorbereidingsfase voor dit ontwerpbesluit is echter discussie ontstaan over de vraag of deze habitattypen kunnen kwalificeren buiten de directe invloedssfeer van de zee, op plaatsen waar de ontwikkeling van de betreffende vegetatie is gestimuleerd door

¹⁸ Het Natura 2000-landschap van het gebied waarop dit besluit betrekking heeft staat vermeld in paragraaf 3.2 van deze Nota van toelichting.

een onnatuurlijke ingreep (de aanleg van een dam, waardoor zandplaten droogvielen). De Europese definitie van de betreffende habitattypen zou wellicht ook anders geïnterpreteerd kunnen worden dan in het Profielendocument en het Natura 2000 doelendocument (2006) is gebeurd. Deze discussie zal beslecht worden voordat het definitieve aanwijzingsbesluit wordt genomen. Vanwege aansluiting bij het bestaande beleid (zoals ook toegepast in de aangrenzende afgesloten zeearm Grevelingen) en vanwege het voorzorgsbeginsel zijn de drie typen vooralsnog in dit ontwerpbesluit opgenomen.

Het Krammer-Volkerak is een gebied dat zich nog steeds aanpast aan de overgang van getijdengebied naar afgesloten zeearm. Deze ingrijpende verandering vond plaats voordat het gebied werd aangewezen als Vogelrichtlijngebied en aangemeld als Habitatrictlijngebied. De gevolgen van deze verandering zijn te beschouwen als autonome ontwikkeling. De Vogel- en de Habitatrictlijn stellen duidelijke eisen aan het aanwijzingsbesluit als het gaat om welke soorten en habitattypen moeten worden beschermd. Daarbij is ook het verslechteringsverbod uit artikel 6 van de Habitatrictlijn relevant. Deze eisen zijn verwerkt in dit besluit.

Voor de waarden van de Habitatrictlijn geldt, net als in alle andere aanwijzingsbesluiten, de situatie ten tijde van het nemen van het besluit als 'nulsituatie'. Daarmee is het behoudsniveau van de instandhoudingsdoelstellingen gedefinieerd.

Voor de waarden van de Vogelrichtlijn ligt dat anders. Er was immers al een aanwijzingsbesluit voor het Vogelrichtlijngebied. Dat besluit is genomen in de eerste fase na de afsluiting van de zeearm. Sinds die tijd zijn de waarden echter in hoog tempo veranderd, zowel in de vorm van toename als in de vorm van afname van vogelsoorten. Vervolgens zijn ook veel broedeilandjes aangelegd die tijdelijk hebben geleid tot een toename van broedvogels van pionieromstandigheden. Deze toename is vervolgens na 2000 weer veranderd in een sterke afname vanwege de toename van begroeiing op de zandplaten en met name de eilandjes. De vraag is nu hoe het verslechteringsverbod van artikel 6, lid 2, Habitatrictlijn in dit geval moet worden geïnterpreteerd. Overeenkomstig de aanwijzingsbesluiten voor de andere gebieden in de Delta, is in dit ontwerpbesluit ervoor gekozen om voor de omvang van de broedpopulatie uit te gaan van de periode 1999-2008. Hierbij gaat het nadrukkelijk om regionale doelen voor de broedvogelpopulatie. Voor het aspect 'behoud omvang en kwaliteit leefgebied' wordt in dit ontwerpbesluit uitgegaan van alleen de leefgebieden op plekken waar op natuurlijke wijze zeezand is afgezet (de drooggevallen zandplaten). De aangelegde eilandjes behoren daar niet toe, omdat het daar om slechts tijdelijk aanwezig leefgebied ging, dat thans niet meer aanwezig is. Hiervoor is in dit specifieke geval gekozen omdat het weliswaar nuttig kan zijn om tijdelijk broedhabitat voor kustbroedvogels aan te leggen in een zoet-stagnant meer, maar tegelijk duidelijk is dat dit (onder deze zoete omstandigheden en zonder dynamiek) geen duurzaam leefgebied betreft. Deze nadere invulling komt overigens niet in mindering op het realiseren van de regionale hersteldoelstelling voor de broedpopulaties; zie daarvoor Bijlage B.4.3 van deze Nota van toelichting (waar met name gewezen wordt op het belang van Grevelingen).

Het is echter de verwachting dat naar de toekomst toe er deels andere keuzes gemaakt moeten worden. Door afwezigheid van getij en ontzilting komen waarden die van zilte omstandigheden afhankelijk zijn, steeds meer onder druk te staan. Om ontzilting duurzaam tegen te gaan, is een keuze voor een zout oppervlaktewater waarschijnlijk onontkoombaar. Maar die keuze zal dan ten koste gaan van soorten die afhankelijk zijn van zoet water. Momenteel is de keuze nog niet gemaakt en dit besluit kan daar dan ook niet op vooruit lopen. Er is echter wel beleid in ontwikkeling of reeds gepubliceerd dat hiervoor relevant is. In de 'Natuurambitie Grote Wateren 2050 en verder'¹⁹ van het ministerie van Economische Zaken staat de ambitie om Volkerak-Zoommeer weer te verbinden met de zee. Als gevolg daarvan zal er in die wateren (gedempt) getij komen, met de voor een estuarium kenmerkende geleidelijke overgangen van zout via brak naar een zoet water. De verwachting is dat de zoete natuurwaarden in Grevelingen en Volkerak-Zoommeer dus deels zullen verdwijnen of in ieder geval afnemen. Het Rijk heeft in de Ontwerp-Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer (2014)²⁰ een ontwikkelperspectief gegeven om de waterkwaliteit te verbeteren van het Volkerak-Zoommeer door het terugbrengen van zout en beperkt getij via een doorlaat in

¹⁹ Uitvoering van de motie van de leden Hachchi en Jacobi over vertalen van doelen uit de Natuurambitie Grote wateren in concrete acties, Kamerstuk 31 710, nr. 41 (inclusief bijlage Natuurambitie Grote Wateren 2050 en verder).

²⁰ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2014/10/10/ontwerp-rijksstructuurvisie-grevelingen-en-volkerak-zoommeer#>

de Philipsdam die het Volkerak-Zoommeer verbindt met de Oosterschelde. Uitgangspunt daarvoor is een getijslag van maximaal 30 centimeter bij een gemiddeld waterpeil van NAP -0,10 meter. Verwezenlijking van dit ontwikkelperspectief stelt het kabinet afhankelijk van het beschikbaar komen van financiële middelen voor de uitvoering.

Als de plannen voor dit gebied concreter worden, kan er dus aanleiding zijn om de instandhoudingsdoelen voor dit gebied te herzien middels een wijzigingsbesluit.

5.2 Algemene doelen

Behoud en indien van toepassing herstel van:

1. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de ecologische samenhang van Natura 2000 zowel binnen Nederland als binnen de Europese Unie;
2. de bijdrage van het Natura 2000-gebied aan de biologische diversiteit en aan de gunstige staat van instandhouding van natuurlijke habitats en soorten binnen de Europese Unie, die zijn opgenomen in bijlage I of bijlage II van de Habitatrictlijn. Dit behelst de benodigde bijdrage van het gebied aan het streven naar een op landelijk niveau gunstige staat van instandhouding voor de habitattypen en de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
3. de natuurlijke kenmerken van het Natura 2000-gebied, inclusief de samenhang van de structuur en functies van de habitattypen en van de soorten waarvoor het gebied is aangewezen;
4. de op het gebied van toepassing zijnde ecologische vereisten van de habitattypen en soorten waarvoor het gebied is aangewezen.

5.3 Habitatrictlijn: habitattypen (bijlage I)

H1310 Zilte pionierbegroeiingen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit zilte pionierbegroeiingen, *zeekraal* (subtype A).

Toelichting Het habitatype komt ondanks de doorgaande ontzilting nog voor op enkele resterende zilte, slikkige plekken.

H1330 Schorren en zilte graslanden

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit schorren zilte graslanden, *binnendijks* (subtype B).

Toelichting Het habitatype komt ondanks de doorgaande ontzilting nog op vrij grote schaal voor, met nog vrij veel variatie in vegetatietypen.

H2160 Duindoornstruwelen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype is op ontstaan op ontzilte zandige oeverlanden. Behoud is voldoende, omdat het type landelijk in goede staat van instandhouding verkeert.

H2170 Kruiwilgstruwelen

Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit.

Toelichting Het habitatype komt plaatselijk in goed ontwikkelde vorm voor op kalkrijk zand, in combinatie met het habitatype vochtige duinvalleien (H2190). Omdat de landelijke staat van instandhouding gunstig is, is behoud voldoende.

H2190 Vochtige duinvalleien

Doel Uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (subtype B).

Toelichting Dit type omvat zeer soortenrijke begroeiingen op vochtige, kalkrijke, ontzilte zandbodem, op verschillende locaties in het gebied. In de afgelopen decennia hebben zich tal van bijzondere soorten in dit type gevestigd. Aan de landelijke doelstelling voor uitbreiding van de oppervlakte kan ook dit gebied bijdragen, omdat er nog potentie is voor verdere uitbreiding. De huidige kwaliteit is al goed, zodat behoud van kwaliteit voldoende is (ook al is er een landelijke doelstelling voor verbetering van kwaliteit).

H6430 Ruigten en zomen

- Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit ruigten en zomen, *harig wilgenroosje* (subtype B) en *droge bosranden* (subtype C).
- Toelichting Het gebied vormt een belangrijk gebied voor de brakke variant van het habitatype, met als kenmerkende plantensoort heemst. De ruigten komen vooral voor op vochtige plekken (subtype A). Heemst kan echter lokaal ook standhouden op droge plekken; indien de vegetatie tot het Verbond van Look-zonder-look behoort, is sprake van subtype C (dat meestal voorkomt langs bosranden, maar met name in het kustgebied is dat lang niet altijd het geval). Omdat van kwaliteitsvermindering geen sprake is en er geen potenties zijn voor verbetering, is behoud voldoende.

H6510 Glanshaver- en vossenstaarthooilanden

- Doel Behoud oppervlakte en kwaliteit glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (subtype A).
- Toelichting Het habitatype komt alleen voor op gehooide stroken langs de dijken aan de zuidrand van het gebied. Omdat het gebied geen belangrijke bijdrage kan leveren aan de landelijke doelstelling, is gekozen voor een behoudsdoelstelling.

5.4 Habitatrichtlijn: soorten (bijlage II)**H1149 Kleine modderkruiper**

- Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.
- Toelichting De kleine modderkruiper verkeert landelijk in een gunstige staat van instandhouding. De soort komt in Nederland algemeen en wijdverspreid voor. In het gebied is de soort lokaal aanwezig in luwe delen.

H1340 *Noordse woelmuis

- Doel Behoud verspreiding, omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie.
- Toelichting Het gebied vormt één van de deelgebieden die samen een belangrijke metapopulatie noordse woelmuizen herbergen in het Deltagebied. De soort komt binnen het gebied ruim verspreid voor in een grote populatie. Gezien de landelijk zeer ongunstige staat en het grote internationale belang, is het van groot belang dat het leefgebied voor de soort behouden blijft.

5.5 Vogelrichtlijn: broedvogels**A034 Lepelaar**

- Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 30 paren.
- Toelichting Het aantal in de doelstelling is afgeleid van het gemiddelde in de periode 1999-2003. Het aantal broedparen in de periode 2009-2013 varieerde tussen 17- en 62 paren. Vestiging van de lepelaar vond plaats in 1997 op de Slikken van de Heen. Daarna kwam de soort jaarlijks broedend voor. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A081 Bruine kiekendief

- Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van ten minste 13 paren.
- Toelichting De bruine kiekendief is van oudsher een vrij zeldzame broedvogel. Vanaf de 70-er jaren heeft er een duidelijke toename tot maximaal 17 paren in 1999 plaatsgevonden. Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde in de periode 1999-2003 van 13 paren. Het is onduidelijk of de doelstelling wordt gehaald in de huidige situatie. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende. Het gebied levert onvoldoende draagkracht

voor een zelfstandige sleutelpopulatie, maar draagt wel bij aan de draagkracht in de regio Hollandse Delta ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie.

A132 Kluut

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 2.000 paren.

Toelichting De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Hollands Diep, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde, Zoommeer, Westerschelde & Saefthinghe en Markiezaat. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Dit gebied levert de grootste bijdrage als broedgebied van de kluut in Zuidwest- Nederland. In de periode 1999-2008 broedde minimaal 10% en maximaal 51% van het regionale doelniveau van het Deltagebied in het onderhavige gebied. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm (verruiging). De kluut nestelt op kale of schaars begroeide terreinen. In het Deltagebied is de klutenpopulatie deels afhankelijk van natuurontwikkeling. Alleen in zoute wateren heeft natuurontwikkeling een structurele betekenis voor de kluut, in zoete wateren treedt daarbij te snelle verruiging op. De kluut vestigde zich in de 80-er jaren in flinke aantallen op de drooggevallen platen en daarna op door natuurontwikkeling ontstane eilandjes. Het behoud van het leefgebied heeft alleen betrekking op de drooggevallen slikken en platen (zie paragraaf 5.1). De soort verkeert landelijk in een matig ongunstige staat van instandhouding. Het gebied heeft voldoende draagkracht voor een sleutelpopulatie.

A137 Bontbekplevier

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 105 paren.

Toelichting De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde, Westerschelde & Saefthinghe en Markiezaat. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Na het droogvallen van de platen is de bontbekplevier als broedvogel sterk toegenomen in het tijdelijk zeer geschikte habitat en daarna op door natuurontwikkeling ontstane eilandjes. In de periode 1999-2008 broedde minimaal 4% en maximaal 20% van het regionale doelniveau van het Deltagebied in het onderhavige gebied. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm (afwezigheid getij). De bontbekplevier is sterk gebonden aan intergetijdengebieden. Het behoud van het leefgebied heeft alleen betrekking op de drooggevallen platen (zie paragraaf 5.1). Ondanks de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet voor uitbreiding van de populatie gekozen gezien de onzekerheid in de ontwikkelingen in het Deltagebied. Mogelijkheden voor verbetering kwaliteit leefgebied zullen wel worden onderzocht.

A138 Strandplevier

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 220 paren.

Toelichting De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Duinen Goeree & Kwade Hoek, Haringvliet, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde, Zoommeer, Westerschelde & Saefthinghe en Markiezaat. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Na het droogvallen van de platen is de strandplevier als broedvogel sterk toegenomen in het tijdelijk zeer geschikte habitat. In de periode 1999-2008 broedde minimaal 4% en maximaal 21% van het regionale doelniveau van het Deltagebied in het onderhavige gebied. Een hoger aantal zal waarschijnlijk

niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm (afwezigheid getij). De strandplevier verblijft vrijwel uitsluitend in kustgebieden (estuaria). De vogels volgen bij voorkeur het getijdenritme en verblijven tijdens hoogwater op gemeenschappelijke rustplaatsen. Het behoud van het leefgebied heeft alleen betrekking op de drooggevallen platen (zie paragraaf 5.1). Ondanks de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is niet voor uitbreiding van de populatie gekozen gezien de onzekerheid in de ontwikkelingen in het Deltagebied. Mogelijkheden voor verbetering kwaliteit leefgebied zullen wel worden onderzocht.

A176**Zwartkopmeeuw**

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 400 paren.

Toelichting

De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Krammer-Volkerak, Zoommeer en Westerschelde & Saeftinghe. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. Het Volkerakmeer leverde jaren lang de grootste bijdrage als broedgebied van de zwartkopmeeuw in Nederland. De belangrijkste, niet jaarlijks bezette, broedplaats zijn de Hellegatsplaten en daarnaast de Slikken van de Heen, de Noordplaat en de Krammersche Slikken. Na vestiging in de 80-er jaren namen de aantallen aanvankelijk sterk toe. In de periode 1999-2008 (geen gegevens over 2001) broedde minimaal 14% en maximaal 136% van het regionale doelniveau van het Deltagebied in het onderhavige gebied. Hij nestelt op recent aangelegde eilandjes en op kunstmatige zandvlaktes. In mindere mate wordt gebroed in natuurlijke milieus: schorren en eilanden. Het behoud van het leefgebied heeft alleen betrekking op de drooggevallen platen (zie paragraaf 5.1). De nestplaats wordt gekenmerkt door een korte vegetatie bij aanvang van het broedseizoen. Gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding is behoud voldoende.

A193**Visdief**

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 6.500 paren.

Toelichting

De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde, Zoommeer en Westerschelde & Saeftinghe. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. In de periode 1999-2008 broedde minimaal 1% en maximaal 5% van het regionale doelniveau van het Deltagebied in het onderhavige gebied. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm (verruiging). De visdief broedt vooral in kustgebieden op kale of schaars begroeide terreinen, bij voorkeur op eilanden of kwelders. In zoete wateren treedt daarbij te snelle verruiging op. De visdief vestigde zich in de 80-er jaren in flinke aantallen op de drooggevallen platen en daarna op door natuurontwikkeling ontstane eilandjes. Het behoud van het leefgebied heeft alleen betrekking op de drooggevallen platen (zie paragraaf 5.1). Ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is niet voor uitbreiding van de populatie gekozen gezien de onzekerheid in de ontwikkelingen in het Deltagebied.

A195**Dwergstern**

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor de populatie van het Deltagebied van ten minste 300 paren.

Toelichting

De regionale doelstelling van het Deltagebied heeft betrekking op de volgende gebieden: Haringvliet, Krammer-Volkerak, Grevelingen, Oosterschelde en Westerschelde & Saeftinghe. De populatie is alleen op regionaal niveau gedefinieerd vanwege het sterk wisselende voorkomen per gebied. Het gebied draagt bij aan de draagkracht ten behoeve van een regionale sleutelpopulatie. In de periode 1999-2008 broedde minimaal 0% en maximaal 4% van het

regionale doelniveau van het Deltagebied in het onderhavige gebied. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm (verzoeting, verzuivering, vertroebeling). De broedkolonies bevinden zich bij voorkeur in pionierbiotopen in voornamelijk zoute kustmilieus. De dwergstern zoekt zijn voedsel in helder zout of zoet water van 25-100 cm diepte dat niet te snel stroomt, meestal binnen een straal van 3 km van de kolonie. Ook de dwergstern vestigde zich eind 80-er jaren op de drooggevalen platen. De meeste paren kwamen echter tot broeden in begin 90-er jaren op door natuurontwikkeling ontstane eilandjes. Het behoud van het leefgebied heeft alleen betrekking op de drooggevalen platen (zie paragraaf 5.1). Ondanks de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding is uitbreiding van de populatie niet direct vereist, daar zich in het Deltagebied in recente jaren een geleidelijke toename aftekent.

5.6 Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

A005 Fuut

Doel	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 725 vogels (seizoensgemiddelde).
Toelichting	Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 2009/2010-2013/2014 . Een groter aantal wordt waarschijnlijk in de huidige situatie niet gehaald als gevolg van de autonome ontwikkeling na de afsluiting (verandering van vispopulaties als gevolg van verzoeting). Aantallen futen zijn van nationale betekenis, en waren in 1993-97 ook van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. De fuut is jaarrond aanwezig, maar met een sterk accent op de periode juli-oktober waarin ook de vleugelrui plaatsvindt. De soort heeft in de winter na de afsluiting (1987/88) sterk positief gereageerd op de afsluiting (waarschijnlijk net als bij de middelste zaagbek in verband met een stekelbaarsexplosie), en is na een magere periode opnieuw toegenomen toen de witvispopulatie zich ging ontwikkelen. Omdat de toename gepaard ging met een toename in de Grevelingen en afname in het IJsselmeer (met name in de ruiperiode) verschoof het zwaartepunt van de fuut in Nederland in zuidwestelijke richting. Recent is er echter de trend onzeker in het Volkerak, mogelijk doordat de samenstelling van het visbestand in voor de fuut ongunstige zin verandert (brasem). De landelijk matig ongunstige staat van instandhouding heeft echter vooral betrekking op het IJsselmeergebied. Behoud van de huidige situatie is voldoende want de vermoedelijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding ligt niet in dit gebied. Enige afname als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.

A007 Kuifduiker

Doel	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2 vogels (seizoensgemiddelde).
Toelichting	Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Aantallen kuifduikers zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. Het betreft één van de gebieden in Nederland die de grootste bijdrage leveren voor de soort. De populatie is sterk toegenomen, net als in de andere gebieden. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A017 Aalscholver

Doel	Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 490 vogels (seizoensgemiddelde). Enige afname in omvang foerageergebied als gevolg van natuurlijke successie binnen het visbestand is aanvaardbaar.
Toelichting	Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Het gebied heeft voor de aalscholver o.a. een functie als foerageergebied en als slaapplek. De draagkrachtschatting heeft vooral betrekking op de foerageerfunctie. De soort is jaarrond aanwezig, met een sterk accent op de periode juli-oktober. De soort is na de afsluiting (1987) in aantal toegenomen, maar deze toename was reeds voor de

afsluiting begonnen en is niet veel sterker dan de landelijke toename. De recente trend is onzeker, mogelijk in verband met een toename van minder geschikte vis binnen het bestand (brasem). Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A034 Lepelaar

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 40 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Aantallen lepelaars zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. Na de afsluiting is de populatie aanvankelijk sterk toegenomen tot midden jaren negentig. De recente trend is onzeker. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A037 Kleine zwaan

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 5 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Het gebied heeft voor de kleine zwaan o.a. een functie als foerageergebied en als slaappleaats. De draagkrachtschatting heeft vooral betrekking op de foerageerfunctie. Binnen het Deltagebied zijn de aantallen momenteel ondergeschikt aan die van het Markiezaat en de Grevelingen. Ondanks de overwegend zoete verspreiding in Nederland en de waterplantenontwikkeling in het Volkerak is deze soort na de afsluiting niet toegenomen. De trend is al jaren onzeker. De landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is gebaseerd op een afname die waarschijnlijk vooral wordt veroorzaakt door processen in de broedgebieden. Behoud van de huidige situatie is voldoende, want de vermoedelijke oorzaak van de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding ligt niet in dit gebied.

A043 Grauwe gans

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2.100 vogels (seizoensgemiddelde) voor het foerageergebied.

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Aantallen grauwe ganzen zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft landelijke o.a. een functie als foerageergebied en als slaappleaats. Vanuit de slaappleaatsfunctie levert het Volkerak één van de grootste bijdragen voor de soort in Nederland. Het aantal overnachtende vogels is aanzienlijk groter dan het aantal foeragerende vogels (maxima rond de orde van grootte van respectievelijk 23.000 en 4.000). De soort is jaarrond aanwezig, vóór de afsluiting met een piek in het najaar (oktober/november) en een tweede piek in juni, na de afsluiting is het aandeel in juni gedaald, de betekenis van de maanden juli en augustus is toegenomen. Sinds de afsluiting is er sprake van een zeer sterke doorgaande populatietoename, parallel aan de landelijke populatiegroei, maar die in het bijzonder overeenkomt met het patroon in de zoute Delta. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding. De doelstelling heeft geen betrekking op de eventuele functie van het gebied als broedgebied voor deze soort.

A045 Brandgans

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.100 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Het gebied heeft voor de brandgans o.a. een functie als foerageergebied en als slaappleaats. De draagkrachtschatting heeft vooral betrekking op de foerageerfunctie. Vóór de afsluiting was de soort vooral een wintergast in november-april, met

uitschieters bij relatief lage aantallen. Na de afsluiting komt de soort nog steeds vooral in deze maanden voor, maar de betekenis van de zomermaanden is sterk gegroeid met de ontwikkeling van een broedpopulatie in de regio. Na de afsluiting waren aantallen tijdelijk verhoogd ten opzichte van een doorgaande toename, die al voor de afsluiting begon en beantwoord aan het landelijke beeld. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A046**Rotgans**

- Doel** Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 90 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting** Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 2009/2010-2013/2014. Een grotere bijdrage van het gebied zal waarschijnlijk niet meer gehaald worden gezien de landelijke autonome ontwikkeling (de oorzaak van de achteruitgang in ons land ligt in de arctische broedgebieden). Het gebied heeft voor de rotgans o.a. een functie als foerageergebied en als slaapplaats. De draagkrachtschatting heeft vooral betrekking op de foerageerfunctie. De soort is een wintergast van oktober t/m mei, waarbij de aantallen in de loop van deze periode steeds verder toenemen. Van mei op juni treedt een abrupte afname in aantallen op, zoals ook elders in het land. De rotgans heeft zich na de afsluiting een tijd lang kunnen handhaven, maar sinds 1995 zijn de aantallen duidelijk lager, deels in overeenstemming met het landelijk verloop. Behoud van de huidige situatie is voldoende, want er is geen landelijke herstelopgave geformuleerd.

A048**Bergeend**

- Doel** Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 690 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting** Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 2009/2010-2013/2014. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm. Naast verzoeting maken het gebrek aan dynamiek en vegetatieontwikkeling de slikken en platen minder geschikt als foerageergebied. Aantallen bergeenden zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. Aantallen zijn sterk toegenomen na de afsluiting. De recente trend laat een significante afname zien. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A050**Smient**

- Doel** Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2500 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting** Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Het gebied heeft voor de smient o.a. een functie als slaapplaats en als foerageergebied. De draagkrachtschatting heeft vooral betrekking op de slaapplaatsfunctie. De soort is een wintergast van september-maart. Aantallen zijn na de afsluiting ongeveer verviervoudigd, maar later weer (sterk) afgenomen. Het is onzeker of de populatiedoelstelling wordt gehaald in de huidige autonome ontwikkeling. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A051**Krakeend**

- Doel** Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 480 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting** Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Aantallen krakeenden zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. Het betreft het gebied dat na de Biesbosch, Lauwersmeer en de Haringvliet de grootste bijdrage levert voor de soort. De soort is het hele jaar aanwezig, maar vooral in juni en augustus-november. De krakeend leek in de periode voor de afsluiting al in aantal toe te nemen, maar na de afsluiting

trad een zeer sterke positieve reactie op die niet uit de landelijke toename verklaard kan worden. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding, maar enige afname als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.

A052 Wintertaling

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 310 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 2009/2010-2013/2014. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm. Dynamiek in de water-land overgangen en pionierssituaties zijn belangrijke kenmerken van het leefgebied waar het gebied steeds minder in voorziet. Behoud van de huidige situatie is voldoende, want er is geen landelijke herstelopgave geformuleerd.

A054 Pijlstaart

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 130 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 2009/2010-2013/2014. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm (gebrek aan dynamiek en pioniersituaties). Omdat ze graag foerageren op pionierplanten en de daarin levende bodemfauna in een vochtige tot natte omgeving, vertonen de pijlstaarten voorkeur voor gebieden met dynamiek (door getij of peilfluctuaties). Aantallen pijlstaarten zijn van internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. De soort is een wintergast met een sterk accent op de periode van de najaarstrek (september/oktober). De populatiegrootte vertoonde een sterk positieve reactie op de afsluiting, aantallen zijn later weer teruggezakt tot aantallen die ook voor de afsluiting wel voorkwamen. De piek omstreeks 1990 valt samen met die van smient (A050) en wintertaling (A052) en heeft wellicht te maken met de ontwikkeling van pioniervegetaties op de platen (zaden), maar mogelijk ook met de ontwikkeling van waterplanten (kranswier), die piekte in dezelfde periode. Behoud van de huidige situatie is voldoende, want er is geen landelijke herstelopgave geformuleerd.

A056 Slobeend

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 310 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Aantallen slobenden zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. Het betreft het gebied dat na de Oostvaardersplassen, Oosterschelde en de Waddenzee de grootste bijdrage levert voor de soort binnen Nederland. De soort is vooral aanwezig tijdens de najaarstrek (augustus-oktober), met lage aantallen in de wintermaanden en kleine pieken in april en juni. De populatie is sterk toegenomen na de afsluiting, daarna weer iets teruggezakt maar is nog steeds veel talrijker dan voor de afsluiting. In de piekperiode profiteerde de slobbeend waarschijnlijk van het massaal voorkomen van de relatief grote watervlo, die later sterk afnam door opkomst van blankvoorn. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding, maar enige afname als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.

A059 Tafeleend

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 130 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Het gebied heeft voor de tafeleend o.a. een functie als foerageergebied. De soort is een

wintergast (augustus-maart). De populatiegrootte vertoonde een sterk positieve reactie op de afsluiting (komst driehoeksmossel en ontwikkeling waterplanten), daarna sterke fluctuaties en recent weer lagere aantallen (maar nog steeds aanzienlijk hoger dan voor de afsluiting). Behoud van de huidige situatie is voldoende. De vermoedelijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding ligt niet in dit gebied.

A061 Kuifeend

- Doel** Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 4.000 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting** Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Aantallen kuifeenden zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. Het betreft het vijfde gebied in Nederland. De soort komt het hele jaar voor, vóór de afsluiting in hoge aantallen van augustus-februari, na de afsluiting met een sterker accent op het najaar (augustus-oktober). Na de afsluiting is de populatie geleidelijk, maar zeer sterk toegenomen, in samenhang met de opbouw van de populatie driehoeksmosselen. Na 1995 zijn aantallen weer afgenomen, en recent is de trend stabiel. De landelijke staat van instandhouding is matig ongunstig. Er is geen landelijke herstelopgave geformuleerd. Behoud van de huidige situatie is voldoende, maar enige afname als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.

A067 Brilduiker

- Doel** Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 640 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting** Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Aantallen brilduikers zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. Na afsluiting is de populatie geleidelijk toegenomen in een patroon dat sterk lijkt op dat van de kuifeend (A061) (maar ook van enkele viseters), met een maximum rond begin jaren negentig en vervolgens en de laatste tien seizoenen een negatieve trend. Behoud van de huidige situatie is voldoende, maar enige afname als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.

A069 Middelste zaagbek

- Doel** Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 20 vogels (seizoensgemiddelde).
- Toelichting** Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Het gebied heeft voor de middelste zaagbek o.a. een functie als foerageergebied. De soort is een wintergast van oktober-april. De middelste zaagbek heeft net als de fuut (A005) direct na de afsluiting positief gereageerd (stekelbaarsexplosie) met een tweede optimum rond 1995 (jonge witvis), maar kwam als een relatief zoute soort ook voor de afsluiting in redelijke aantallen voor. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A094 Visarend

- Doel** Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 2 vogels (seizoensmaximum).
- Toelichting** Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Het gebied heeft voor de visarend o.a. een functie als foerageergebied. Het Volkerak is één van de gebieden in Nederland die de grootste bijdragen leveren voor de soort. Recente aantallen zijn veel lager dan die van midden jaren negentig. Ook in het Haringvliet en de Biesbosch is de tendens recent negatief en de landelijke toename vlakt af. De aantallen in het Volkerak zijn zo laag (gemiddeld hooguit 1 per maand) dat een populatie-effect als oorzaak niet kan worden uitgesloten, maar ook het veranderende visbestand kan een rol spelen. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de

landelijk gunstige staat van instandhouding.

A103 Slechtvalk

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 5 vogels (seizoensmaximum).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Aantallen slechtvalken zijn van nationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. Recente aantallen zijn aanzienlijk lager dan die van midden jaren negentig, in contrast met de toename in andere delen van de regio. Verruiging van het gebied en verminderd prooiaanbod zal hierbij waarschijnlijk een rol spelen. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A125 Meerkoet

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 1.300 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Het gebied heeft voor de meerkoet o.a. een functie als foerageergebied. Voor de afsluiting was de soort vooral een wintervogel, met lage aantallen in april-juni, pieken in het najaar (augustus/september) en winter (januari). Na de afsluiting is de soort zeer geconcentreerd aanwezig in het najaar (juli-november, piek augustus/september). Na de afsluiting is de populatie geleidelijk, maar zeer sterk toegenomen, met een piek rond 1992-93, daarna geleidelijk bijna even sterke afgenomen, met recent een sterke trendmatige toename. Dit proces weerspiegelt waarschijnlijk vooral de ontwikkelingen van de ondergedoken vegetatie. Behoud van de huidige situatie is voldoende, want er is geen landelijke herstelopgave geformuleerd. Enige afname als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.

A132 Kluut

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 125 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 2009/2010-2013/2014. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm (gebrek aan dynamiek). Het voorkomen van doortrekkers, nazomerpleisteraars (inclusief ruiende vogels) en overwinteraars van de kluut is gebonden aan getijdengebieden en in mindere mate aan grote moerasgebieden. Aantallen kluten zijn van nationale en internationale betekenis. Het gebied heeft voor de soort o.a. een functie als foerageergebied. De soort is jaar rond aanwezig, maar met lage aantallen in januari-maart. Voor de afsluiting lag het accent sterk op de nazomer (juli/augustus), maar met de vestiging van een broedpopulatie na de afsluiting verschoof de piek naar mei/juni. De aantallen vogels hebben grotendeels betrekking op de lokale broedvogels, en zijn na de afsluiting sterk toegenomen. De soort laat de laatste tien seizoenen een sterke afname laat zien. Behoud van de huidige situatie is voldoende, maar enige afname als gevolg van herstel van zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.

A137 Bontbekplevier

Doel Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 40 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 1999/2000-2003/2004. Het gebied heeft voor de bontbekplevier o.a. een functie als foerageergebied. Vóór de afsluiting vertoonde het aantalsverloop een sterke najaarspiek rond september, en twee kleinere voorjaarspieken in maart en mei. Na de afsluiting is de najaarspiek vrijwel verdwenen, terwijl de aantallen tijdens de voorjaarspieken sterk zijn verhoogd. In het geval van de maartpiek zijn de aantallen daarna hoog gebleven, in mei zijn ze weer

gedaald. Dit betekent dat de populatie die in West- en Zuid-Afrika trekt (september en mei) is afgenomen, terwijl de populatie die in West-Europa en Noord-Afrika overwintert (maart) is toegenomen. Landelijke is er sprake van een toename bij beide populaties. Er is positief geoordeeld over de haalbaarheid van de populatiedoelstelling met maatregelen die de autonome ontwikkeling tegengaan. Behoud van de huidige situatie is voldoende gezien de landelijk gunstige staat van instandhouding.

A156**Grutto**

Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 20 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting

Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 2009/2010-2013/2014. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm. Er zijn problemen met de kwaliteit van het leefgebied van de grutto als niet-broedvogel (open natte en vochtige gebieden). Het gebied heeft voor de grutto o.a. een functie als foerageergebied en slaappleats. De draagkrachtschatting heeft vooral betrekking op de foerageerfunctie. De soort is een zomergast en broedvogel van maart-augustus, met een afname in aantal in mei. De populatie is toegenomen na de afsluiting, weliswaar in een relatief laat stadium van de ontwikkeling, na 1990. De laatste tien seizoenen laten een sterke afname zien. Behoud van de huidige situatie is voldoende want de vermoedelijke oorzaak van de landelijk zeer ongunstige staat van instandhouding ligt niet in dit gebied.

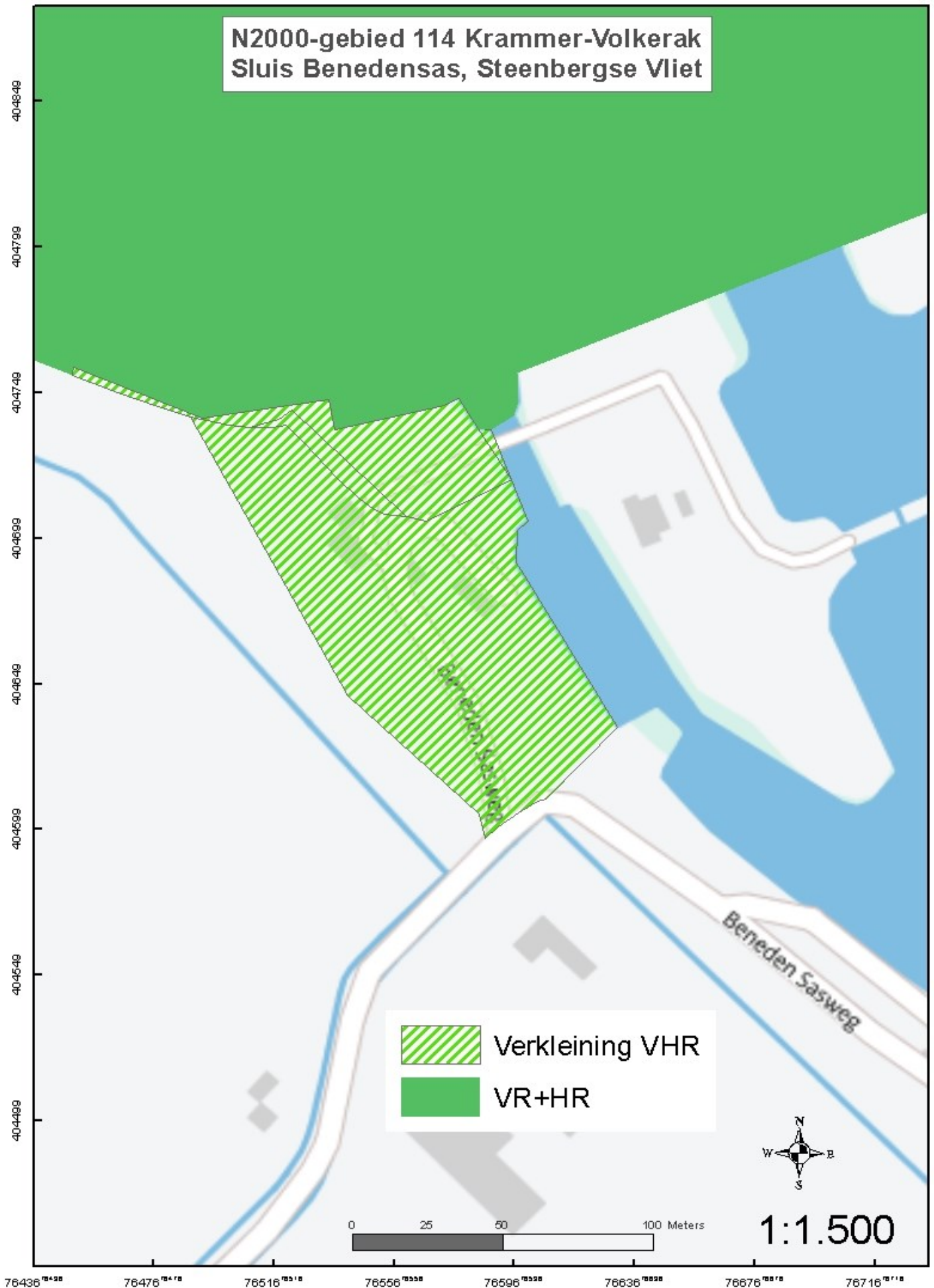
A162**Tureluur**

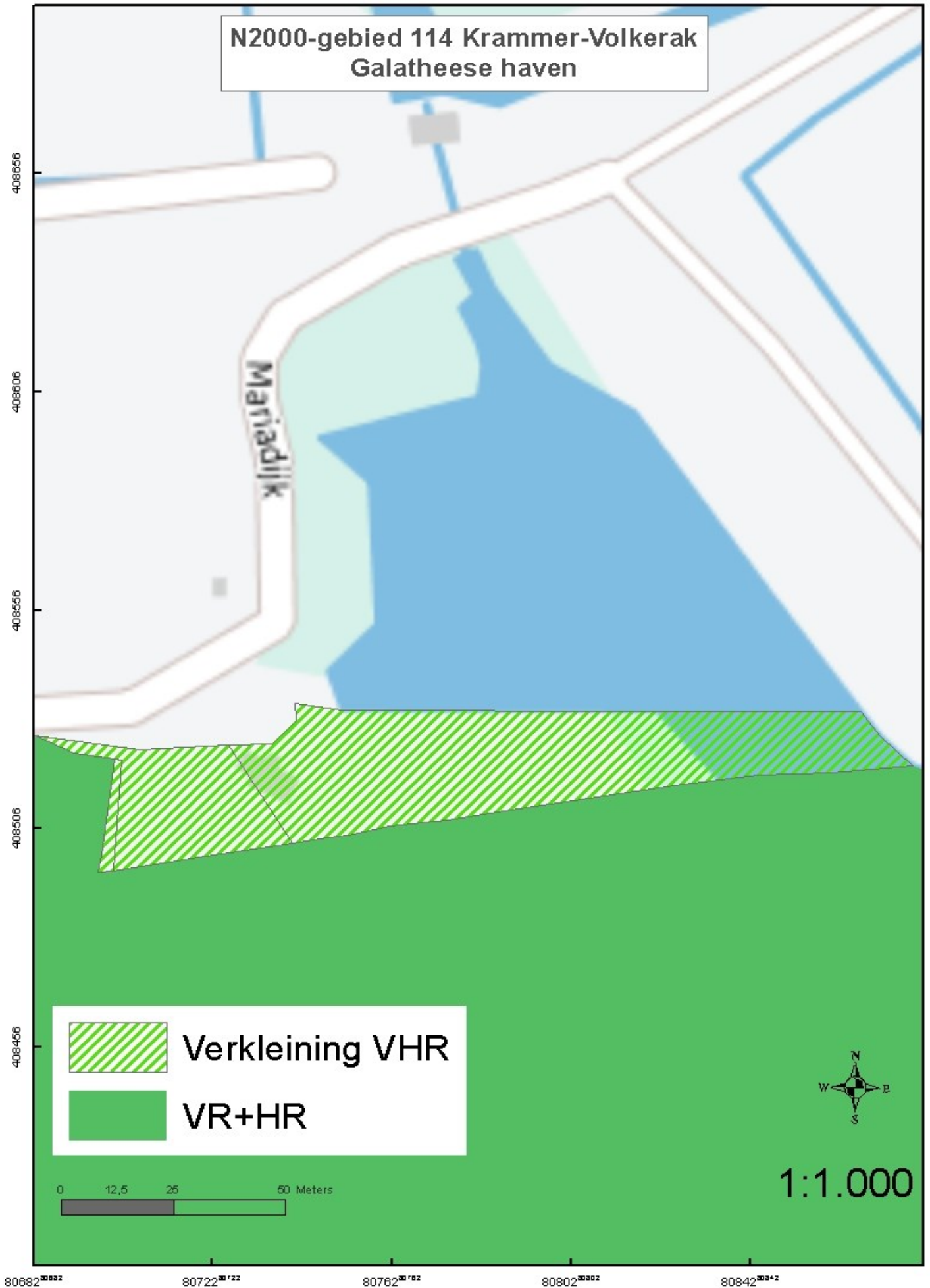
Doel

Behoud omvang en kwaliteit leefgebied met een draagkracht voor een populatie van gemiddeld 20 vogels (seizoensgemiddelde).

Toelichting

Het aantal in de doelstelling is gelijk aan het gemiddelde van de jaren 2009/2010-2013/2014. Een hoger aantal zal waarschijnlijk niet meer worden gehaald door de autonome ontwikkeling van het gebied als afgesloten zeearm (verzoeting). Het gebied heeft voor de tureluur o.a. een functie als foerageergebied. De soort is jaarrond aanwezig, maar met lage aantallen in de winter (oktober-maart). In de winter is het verspreidingsgebied sterk geconcentreerd op de zoute wateren. Na de afsluiting is de populatie afgenomen, vooral in de nazomer (juli-september). Vanaf 1980 laat de trend een sterke afname zien. Behoud van de huidige situatie is voldoende, want er is geen landelijke herstelopgave geformuleerd.

Nadere onderbouwing van wijzigingen in Natura 2000-waarden waarvoor het gebied is aangewezen, van de selectie als Habitatrictlijngebied en toewijzing van en wijzigingen in instandhoudingsdoelstellingen

- B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrictlijngebied en/of het concept gebiedendocument (2007) (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)
- B.2 Wijzigingen in vogelsoorten ten opzichte van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied en/of het concept gebiedendocument (paragraaf 4.2.3)
- B.3 Toepassing selectiecriteria Habitatrictlijngebieden (paragraaf 4.3)
- B.4 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

B.1 Wijzigingen in habitattypen en soorten ten opzichte van aanmelding als Habitatrictlijngebied en/of het concept gebiedendocument (2007) (paragraaf 4.2.1 en 4.2.2)

Habitattypen en soorten die zijn toegevoegd

- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en op het concept gebiedendocument (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype Duindoornstruwelen (H2160). Het habitatype komt verspreid en in ruime oppervlakte voor op de Hellegatsplaten, Plaat van de Vliet, en de eilandjes noordwestelijk van de Krammerse Slikken. En verder lokaal op de Slikken van de Heen.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en op het concept gebiedendocument (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype Kruiwilgstruwelen (H2170). Het habitatype komt voor op de Dintelse Gorzen en op de Plaat van de Vliet.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) en op het concept gebiedendocument (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype Glanshaver- en vossenstaarthooilanden, *glanshaver* (H6510A). Het habitatype komt lijnvormig voor langs een dijk aan de zuidzijde van het gebied.
- In aanvulling op de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) maar conform het concept gebiedendocument (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype Vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (H2190B). Het habitatype komt in ruime oppervlakte voor op de Dintelse Gorzen, Slikken van de Heen, Plaat van de Vliet, en verder verspreid op de Hellegatsplaten.
- Conform de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) maar in afwijking van het concept gebiedendocument (2007) is het gebied ook aangewezen voor het habitatype Ruigten en zomen, *droge bosranden* (H6430C). Het habitatype komt voor op de Dintelse Gorzen.
- Conform de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) maar in afwijking van het concept gebiedendocument (2007) is het gebied ook aangewezen voor de Kleine modderkruiper (H1149). Vismonitoring in de winterhalvaren 2011-2012 en 2007-2008 laat zien dat de soort voorkomt in de luwe delen van het gebied. Een aantal exemplaren van de soort is in 2014 in het water bij de Slikken van de Heen-West waargenomen (NDFF-gegevens).

Habitattypen en soorten die zijn verwijderd

- In afwijking van de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) maar conform het concept gebiedendocument (2007) is het gebied niet aangewezen voor de soort Bittervoorn (H1134). Er zijn geen aanwijzingen dat de bittervoorn binnen het Volkerak-Zoommeer voorkomt. Geschikt habitat betreft rustig, ondiep water (< 1,5 meter) met begroeiing van waterplanten en de aanwezigheid van grote mossels (mossels, met name *Unia* en *Anodonta*, zijn noodzakelijk voor de voorplanting). Op waarneming.nl en via andere visbemonsteringen zijn er in de afgelopen tien jaar geen vondsten van de bittervoorn gerapporteerd in het gebied, maar wel in nabijgelegen regionale wateren.
- Conform de aanmelding als Habitatrictlijngebied (2003) maar in afwijking van het concept gebiedendocument (2007) is het gebied niet aangewezen voor het habitatype Vochtige alluviale bossen, *zachtouthoobossen* (H91E0A) en het habitatype Vochtige alluviale bossen, *essen-iepenbossen* (H91E0B).

Omdat het Krammer-Volkerak een afgesloten zeearm is die geen onderdeel vormt van het benedenrivierengebied voldoen de betreffende bossen bij nader inzien niet aan het criterium 'mits op alluviale bodem en onder invloed van beek of rivier'.

B.2 Wijzigingen in vogelsoorten ten opzichte van aanwijzing als Vogelrichtlijngebied (1995) en/of het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) (paragraaf 4.2.3)

De vogelsoorten waarvoor het gebied in 1995 is aangewezen, betreffen een opsomming van vogelsoorten waaraan het gebied zijn natuurwetenschappelijke betekenis ontleend. Bij de aanwijzing van 49 Vogelrichtlijngebieden in 2000 is vastgesteld voor welke soorten op grond van artikel 4 van de Vogelrichtlijn een verplichting bestaat voor het treffen van speciale beschermingsmaatregelen in de vorm van de aanwijzing van gebieden (in de Richtlijn aangeduid als "speciale beschermingszones")¹. Dit betreft in de eerste plaats 46 soorten die zijn opgenomen in bijlage I van de Vogelrichtlijn². Daarnaast zijn gebieden aangewezen voor 52 (andere) trekkende vogelsoorten zoals bedoeld in artikel 4.2 van de Vogelrichtlijn. Een gebied wordt slechts aangewezen voor de soorten waarvoor het gebied van landelijke betekenis is. Hiervan is in beginsel sprake indien het gebied minstens 1% van de landelijke broedpopulatie herbergt of minstens 0,1% van de biogeografische populatie geregeld in het gebied verblijft of indien het gebied in combinatie met andere gebieden voldoende bijdrage kan leveren aan een sleutelpopulatie.³ Voor eventuele toevoeging of verwijdering van vogelsoorten is gebruik gemaakt van SOVON (2000)⁴ en SOVON & CBS (2005)⁵ waarin de ontwikkeling van vogelaantallen in de laatste decennia is beschreven. Het laatstgenoemde rapport heeft ten grondslag gelegen aan de formulering van de instandhoudingsdoelstellingen voor de Vogelrichtlijnsoorten. Om ecologische redenen, die in voorkomende gevallen hieronder zijn vermeld, is soms van de algemene criteria afgeweken. Deze werkwijze heeft voor de lijst van vogelsoorten waarvoor dit gebied is aangewezen, de volgende consequenties:

Broedvogels die zijn gehandhaafd

- Conform de oorspronkelijke aanwijzing (1995), en het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007)⁶ zijn de volgende vogelsoorten van Bijlage I gehandhaafd: Lepelaar (A034), Bruine kiekendief (A081), Kluut (A132), Strandplevier (A138), Zwartkopmeeuw (A176), Visdief (A193), Dwergstern (A195) als broedvogels. Het gebied blijkt na toetsing van telgegevens van de periode 1993-1997 of 1999-2003 meer dan 1% van de betreffende landelijke broedpopulaties te herbergen en is daarmee van voldoende betekenis voor de instandhouding van de broedpopulaties op landelijke schaal. De Lepelaar overschrijdt de 1% drempel van de periode 1999-2003 (2,2%). De Bruine kiekendief overschrijdt de 1% drempel van 1993-1997 (12,8 broedparen, 1% drempel = 12), en voldoet aan de 1% drempel van 1999-2003 (13 broedparen, 1% drempel = 13). De Kluut overschrijdt de 1% drempels van de periode 1993-1997 (11%), en van de periode 1999-2003 (10,3%). De Strandplevier overschrijdt de 1% drempels van de periode 1993-1997 (21,8%) en van de periode 1999-2003 (13,1%). De Zwartkopmeeuw overschrijdt de 1% drempels van de periode 1993-1997 (75,6%) en van de periode 1999-2003 (43,5%). De Visdief overschrijdt de 1% drempels van de periode 1993-1997 (1,1%), en van de periode 1999-2003 (3,1%). De Dwergstern overschrijdt de 1% drempel van de periode 1993-1997 (25%). Bovendien is het gebied van betekenis voor de regionale broedpopulatie van de Delta.
- Conform de oorspronkelijke aanwijzing (1995), en het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) is een trekvogelsoort zoals bedoeld in artikel 4.2 gehandhaafd: Bontbekplevier (A137) als broedvogel. Het gebied blijkt na toetsing van telgegevens van de perioden 1993-1997 of 1999-2003 meer dan 1% van de betreffende landelijke broedvogelpopulaties te herbergen en is daarmee van voldoende betekenis voor de instandhouding van de broedpopulaties op landelijke schaal. De Bontbekplevier

¹ Nota van Antwoord Vogelrichtlijn (2000), bijlage 1, Selectiecriteria en methode van begrenzing

² De Nota van Antwoord (2000) vermeldt 44 soorten waarvoor gebieden zijn aangewezen. Sindsdien zijn drie soorten aan bijlage I toegevoegd. Voor twee van deze soorten waren reeds gebieden aangewezen (Strandplevier en Dwergmeeuw). Tenslotte zijn ook voor de Dwerggans gebieden aangewezen. Per saldo zijn er dus voor 46 soorten van bijlage I gebieden aangewezen.

³ Nota van Antwoord Vogelrichtlijn (2000), bijlage 1, Selectiecriteria en methode van begrenzing, paragraaf 3.3

⁴ SOVON (2000): Belangrijke vogelgebieden in Nederland 1993-97. SOVON-informatierapport 2000/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

⁵ SOVON & CBS 2005. Trends van vogelaantallen in het Nederlandse Natura 2000 netwerk. SOVON-informatierapport 2005/09, tabel 'gebied-soort combinaties voor broedvogels in Natura 2000 gebieden', SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

⁶ http://www.synbiosys.alterra.nl/natura2000/documenten/gebieden/114/114_gebiedendocument_krammer_volkerak.pdf

overschrijdt de 1% drempels van de perioden 1993-1997 (12,4%), en van de periode 1999-2003 (3,5%). Bovendien is het gebied van betekenis voor de regionale broedpopulatie van de Delta.

Broedvogels die niet zijn opgenomen

- In vergelijking met de oorspronkelijke aanwijzing (1995) zijn twee vogelsoorten van bijlage I niet meer opgenomen: Velduil (A222) en Blauwborst (A272) als broedvogels. De vermelding in het oorspronkelijke aanwijzingsbesluit stamt uit de periode van voor 2000 waarin de soortselectie nog niet werd gebaseerd op aantalscriteria. Het gebied blijkt voor de hiervoor genoemde broedvogels niet aan de betreffende 1% drempels te voldoen na toetsing van telgegevens van de perioden 1993-1997, 1999-2003 en is daarmee van onvoldoende betekenis voor de instandhouding van de broedpopulaties op landelijke schaal. Van de Velduil is in de periode 1999-2003 geen gebied- soortcombinatie opgenomen.⁵ En dat is ook het geval in de periode 1993-1997.⁴ Van de Blauwborst zijn er geen complete reeksen tellingen beschikbaar, alleen incidentele tellingen uit deelgebieden (SOVON, interne mededeling). Dit betekent dat de tellingen onvolledig zijn, en de soort niet voldoet aan het criterium van regelmatig voorkomen.
- In vergelijking met het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) is een trekvogelsoort zoals bedoeld in artikel 4.2 niet opgenomen: Kleine mantelmeeuw (A183) als broedvogel. Het gebied blijkt na toetsing van telgegevens van de perioden 1999-2003 en 1993-1997 aan de 1% drempel niet te voldoen (gemiddeld aantal broedparen respectievelijk 807 en 172, 1% drempel is respectievelijk 820 paren en 1500 paren). Het gebied is van onvoldoende betekenis voor de instandhouding op landelijke schaal.

Niet-broedvogels die zijn gehandhaafd

- Conform de oorspronkelijke aanwijzing (1995) en het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) zijn de volgende vogelsoorten van Bijlage I gehandhaafd: Kuifduiker (A007), Lepelaar (A034), Kleine zwaan (A037), Brandgans (A045), Slechtvalk (A103), Kluut (A132) als niet-broedvogels. Het gebied blijkt na toetsing van telgegevens (Kuifduiker, Lepelaar, Kleine zwaan, Brandgans, Kluut) van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004 aan de 0,1% drempels te voldoen en is daarmee van voldoende betekenis voor de instandhouding van de populaties op landelijke schaal. De Kuifduiker voldoet met 0,1% aan de 0,1% drempel van 1993/1994-1997/1998, en er is een gebied-soort combinatie opgenomen in SOVON & CBS (2005)⁵. De Lepelaar voldoet met 6,8% en 0,4% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Kleine zwaan voldoet met 0,6% aan de 0,1% drempel van 1993/1994-1997/1998. De Brandgans voldoet met 0,3% en 1% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Slechtvalk voldoet met gemiddeld 5 individuen in 1993/1994-1997/1998 aan het criterium van ten minste 5 individuen voor deze soort. De Kluut voldoet met 2% en 0,6% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004.
- Conform de oorspronkelijke aanwijzing (1995), en het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) zijn de volgende trekvogelsoorten zoals bedoeld in artikel 4.2 gehandhaafd: Fuut (A005), Aalscholver (A017), Grauwe gans (A043), Rotgans (A046), Bergeend (A048), Smient (A050), Wintertaling (A052), Pijlstaart (A054), Brilduiker (A067), Middelste zaagbek (A069) als niet-broedvogel. Het gebied blijkt na toetsing van telgegevens van de periode 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004 aan de 0,1% drempels te voldoen en is daarmee van voldoende betekenis voor de instandhouding van de populatie op landelijke schaal. De Fuut voldoet met 1,7% en 0,2% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Aalscholver voldoet met 1,5% en 0,16% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Grauwe gans voldoet met 1,4% aan de 0,1% drempel van 1993/1994-1997/1998. De Rotgans voldoet met 0,5% aan de 0,1% drempel van 1993/1994-1997/1998. De Bergeend voldoet met 0,7% en 0,4% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Smient voldoet met 0,9% en 0,2% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Wintertaling voldoet met 0,5% en 0,17% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Pijlstaart voldoet met 4,1% en 0,3% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Brilduiker voldoet met 1,1% en 0,2% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Middelste zaagbek voldoet met 0,4% aan de 0,1% drempel van 1993/1994-1997/1998. Voor de Grauwe gans, Rotgans, Middelste zaagbek zijn daarnaast gebiedsoortcombinaties opgenomen in SOVON & CBS (2005)⁵.

Niet-broedvogels die zijn toegevoegd

- Conform het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) is de volgende vogelsoort van Bijlage I toegevoegd: Visarend (A094) als niet-broedvogel. Het gebied is beoordeeld als één van de vijf belangrijkste gebieden voor de soort: vijfde gebied in 1999/2000-2003/2004⁵ en score tweede gebied in 1993-1997⁴.
- Conform het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) zijn de volgende trekvogelsoorten zoals bedoeld in artikel 4.2 toegevoegd: Krakeend (A051), Slobeend (A056), Tafeleend (A059), Kuifeend (A061), Meerkoet (A125), Bontbekplevier (A137), Grutto (A156) en Tureluur (A0162) als niet-broedvogels. Het gebied blijkt na toetsing van telgegevens van de periode 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004 aan de 0,1% drempels te voldoen en is daarmee van voldoende betekenis voor de instandhouding van de populaties op landelijke schaal. De Krakeend voldoet met 5,7% en 0,8% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Slobeend voldoet met 4,6% en 0,8% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Tafeleend voldoet met 0,2% aan de 0,1% drempel van 1993/1994-1997/1998. De Kuifeend voldoet met 2,0% en 0,3% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Meerkoet voldoet met 1,2% en 0,1% aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. De Bontbekplevier voldoet met 0,7% aan de 0,1% drempel van 1993/1994-1997/1998. De Grutto voldoet met 0,2% aan de 0,1% drempel van 1993/1994-1997/1998. De Tureluur voldoet met 0,2% aan de 0,1% drempel van 1993/1994-1997/1998. Voor de Tafeleend, Bontbekplevier, Grutto en Tureluur zijn daarnaast gebiedsoortcombinaties opgenomen in SOVON & CBS (2005)⁵.

Niet-broedvogels die niet zijn opgenomen

- In vergelijking met de oorspronkelijke aanwijzing (1995) zijn drie vogelsoorten van bijlage I niet meer opgenomen: Blauwe kiekendief (A082), Goudplevier (A140) en Kemphaan (A151) als doortrekker. De vermelding in het oorspronkelijke aanwijzingsbesluit stamt uit de periode van voor 2000 waarin de soortenselectie nog niet werd gebaseerd op aantalscriteria. De Blauwe kiekendief komt sporadisch voor, er zijn vanaf 1993 tot 2014 geen telgegevens bekend. De Goudplevier voldoet met 0,06% niet aan de 0,1% drempel voor de periode 1999/2000-2003/2004. Daarnaast kwalificeerde de soort in 1993-1997 niet, en is de status van begrenzingssoort niet toegekend.⁴ De Kemphaan voldoet met 0,01% en 0% niet aan de 0,1% drempels van 1993/1994-1997/1998 en 1999/2000-2003/2004. Er is geen gebied-soortcombinatie bekend van de periode 1999/2000-2003/2004.⁵
- In vergelijking met de oorspronkelijke aanwijzing (1995) zijn de volgende vogelsoorten niet meer opgenomen, omdat deze soorten niet behoren tot de soorten waarvoor Vogelrichtlijngebieden worden aangewezen conform de in 2000 geformuleerde beleidslijn⁷: Bosruiter en Smelleken.
- Conform het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) zijn acht trekvogelsoorten zoals bedoeld in artikel 4.2 niet opgenomen: Kolgans (A041), Scholekster (A130), Zilverplevier (A141), Kanoet (A143), Bonte strandloper (A149), Wulp (A160), Steenloper (A169) en Rietgans als niet broedvogel. In het concept gebiedendocument wordt voorgesteld om Kolgans en Steenloper te verwijderen uit de database. De aantallen van Kolgans en Steenloper zijn volgens het concept gebiedendocument (2007) thans lager dan 0.1% van de biogeografische populatie. De Kolgans voldoet met 0,01% niet aan de 0,1% drempel van 1999/2000-2003/2004. De Wulp kwalificeerde in 1993-1997 niet, en de status van begrenzingssoort is niet toegekend. Uit SOVON & CBS (2005) is van de Wulp geen gebiedsoortcombinatie bekend. De Steenloper voldoet met 0,02% niet aan de 0,1% drempel van 1999/2000-2003/2004. Van de Scholekster, Zilverplevier en Kanoet zijn geen gebiedsoortcombinaties bekend. Van de Rietgans is niet duidelijk onderscheiden om welke soort het ging in 1995 (Taigarietgans, Toendrarietgans of Kleine rietgans) en er zijn geen gebiedsoortcombinaties van bekend.

B.3 Toepassing selectiecriteria Habitatrichtlijngebieden (paragraaf 4.3)

⁷ Nota van Antwoord Vogelrichtlijn (2000). In Nederland voorkomende soorten van Bijlage I van de Vogelrichtlijn die noch als broedvogel, noch als niet-broedvogel, zijn betrokken bij de selectie of begrenzing van aan te wijzen special beschermingszones, bijlage 1B, pagina B1.30

In dit onderdeel wordt voor elk habitatype en elke soort waarvoor het onderhavige gebied aan de selectiecriteria voldoet (zie paragraaf 4.3), een overzicht gegeven van alle daarvoor kwalificerende gebieden. Dit gebeurt zoveel mogelijk in de vorm van een tabel met de gebieden die aan de selectiecriteria voldoen, onder vermelding van de relatieve bijdrage. In het geval van habitattypen betreft dit het actuele aandeel van de landelijke oppervlakte dat in het gebied aanwezig is. Indien kwaliteit een rol heeft gespeeld in de bepaling van de gebiedselectie voor habitattypen is dit tekstueel toegelicht. In het geval van soorten betreft de relatieve bijdrage het aandeel van de landelijke populatie dat (geregeld) in het gebied aanwezig is. Afhankelijk van de soort wordt dit afgemeten aan getelde aantallen, aantal bezette plekken of kilometerhokken.

Er is gebruik gemaakt van de volgende klasse-indeling:

A1 = 15-30%, A2 = 30-50%, A3 = 50-75% en A4 = >75%

B1 = 2-6% en B2 = 6-15%

C = <2%

In de kolom "Bronvermelding" zijn de terrein behorende organisaties en andere instanties en bronnen vermeld, waaraan de oppervlaktecijfers en aantallen zijn ontleend, met vermelding van de jaren waarin deze zijn verzameld of gepubliceerd.

■ Het gebied is één van de belangrijkste gebieden voor de volgende habitasoorten:

H1340 – *Noordse woelmuis			
Landelijke populatie ca. 600 kilometerhokken			
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Relatieve bijdrage	Bronvermelding
002	Duinen en Lage Land Texel	B2 (6-15%)	Aanwijzingsbesluit 2009
112	Biesbosch	B2 (6-15%)	Zoogdiervereniging VZZ 2008
115	Grevelingen	B2 (6-15%)	Zoogdiervereniging VZZ 2008
109	Haringvliet	B1 (2-6%)	Zoogdiervereniging VZZ 2008
118	Oosterschelde	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2010
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
095	Oostelijke Vechtplassen	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
114	Krammer-Volkerak	B1 (2-6%)	Zoogdiervereniging VZZ 2008
091	Polder Westzaan	B1 (2-6%)	Aanwijzingsbesluit 2013
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	C (<2%)	Zoogdiervereniging VZZ 2008
009	Groote Wielen	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013
010	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2011
089	Eilandspolder	C (<2%)	Aanwijzingsbesluit 2013

Voor de prioritaire soort noordse woelmuis, waarvan de ondersoort *arenicola* alleen in Nederland voorkomt (grote internationale verantwoordelijkheid), geldt in de eerste plaats het selectie criterium "tien belangrijkste gebieden". Bij de aanmelding van Habitatrichtlijngebieden (2003) waren er acht gebieden waar populaties van redelijke omvang bekend waren die tevens een groot en kwalitatief relatief goed leefgebied tot hun beschikking hadden. Deze acht gebieden zijn achtereenvolgens Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder (090), Polder Westzaan (091), Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske (092)⁸, Nieuwkoopse Plassen & De Haeck (103), Haringvliet (109), Biesbosch (112), Krammer-Volkerak (114) en Grevelingen (115). Omwille van een goede geografische spreiding is bij de aanmelding aan deze acht gebieden nog een negende gebied toegevoegd, namelijk Eilandspolder (089), dat een belangrijk bolwerk vormt voor de populatie in het veenweidegebied van Laag Holland. Met deze negen – kwalitatief beste – gebieden werd de sterk bedreigde metapopulatie uit Friesland nog niet afgedekt. Daarom zijn ten tijde van de aanmelding van

⁸ Destijds bekend als Ilperveld/Oostzanerveld/Varkensland.

Habitatrichtlijngebieden aanvullend de gebieden IJsselmeer (072)⁹, Grote Wielen (009) en Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving (010) geselecteerd.

Op grond van inventarisatiegegevens uit de periode 1994-2007 zijn, afgemeten aan het aantal bezette kilometerhokken, Duinen en Lage Land Texel (002), Biesbosch en Grevelingen de drie belangrijkste gebieden voor de noordse woelmuis. Daarnaast behoren Haringvliet, Oosterschelde (118), Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske, Oostelijke Vechtplassen (095), Krammer-Volkerak, Polder Westzaan, Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder tot de tien belangrijkste gebieden voor deze soort. Grote Wielen, Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving en Eilandspolder kunnen hieraan worden toegevoegd omwille van het bereiken van voldoende geografische spreiding en dekking (mede gelet op de preciaire situatie van de Friese populatie).

B.4 Toewijzing instandhoudingsdoelstellingen (hoofdstuk 5)

Voor zover de hier vermelde gebiedsdoelen en relatieve bijdragen betrekking hebben op de Natura 2000-gebieden die buiten dit aanwijzingsbesluit vallen en waarvan de definitieve besluiten op het moment van vaststelling van het onderhavige besluit nog niet zijn vastgesteld, moeten deze worden beschouwd als "indicatieve" opgaven en kunnen ze nog aan verandering onderhevig zijn.

In dit onderdeel wordt voor iedere Natura 2000-waarde waarvoor het onderhavige gebied is aangewezen, inzichtelijk gemaakt hoe de landelijke doelstelling¹⁰ is uitgewerkt in de Natura 2000-gebieden. De landelijke doelstellingen vormen een kader voor de formulering van instandhoudingsdoelstellingen op gebiedsniveau. De gebiedsdoelen bij elkaar "opgeteld", eventueel tezamen met een opgave buiten het Natura 2000-netwerk, hebben als som het landelijke doel. Onder iedere tabel wordt de landelijke staat van instandhouding van betreffende habitatype of (vogel)soort vermeld. Indien de landelijke doelstelling van de betreffende waarde afwijkt van wat kan worden verwacht uit de landelijke staat van instandhouding, is dit hier gemotiveerd. Gebiedsdoelstellingen die afwijken van de landelijke doelstelling, worden ook zoveel mogelijk gemotiveerd. In gevallen waarin motivering ontbreekt, is aanpassing nog in overweging (met name naar aanleiding van zienswijzen) in het kader van het besluit voor het betreffende gebied. Doelstellingen die volgens de tabellen zijn aangepast ten opzichte van het ontwerpbesluit (zie kolom "Besluit") staan eveneens onder de betreffende tabellen gemotiveerd. De instandhoudingsdoelstellingen van habitatypen en (vogel)soorten die zijn toegevoegd ten opzichte van de respectievelijke aanmelding voor de Habitatrichtlijn of aanwijzing als Vogelrichtlijngebied, zijn in principe op behoud gesteld, omdat de landelijke doelstelling al haalbaar werd geacht zonder deze toevoegingen. De instandhoudingsdoelstellingen die om deze reden op behoud zijn gesteld en daarmee afwijken van de landelijke doelstelling voor het betreffende habitatype of de betreffende soort, zijn in de tabellen gemarkeerd met een x.

De niet-broedvogelsoorten waarvoor zowel landelijk als in alle gebieden een behoudsopgave is gesteld zijn samengevat in één tabel. Bij broedvogels en niet-broedvogels wordt in de kolom "Populatie" tevens aangegeven of er sprake is van herstel dan wel uitbreiding (↑). In een aparte kolom is van elk gebied de relatieve bijdrage vermeld. Voor een nadere toelichting en de klasse-indeling wordt verwezen naar de inleiding van onderdeel 3 van deze bijlage.

B.4.1 Habitatrichtlijn: habitatypen

H1310A – Zilte pionierbegroeiingen, zeekraal					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en behoud kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	A3	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit

⁹ Destijds bekend als Friese IJsselmeerkust.

¹⁰ De landelijke doelomschrijving in deze paragraaf beperkt zich in principe tot behoud/uitbreiding oppervlakte (of omvang leefgebied) en behoud/verbetering kwaliteit (leefgebied), in geval van soorten en vogels aangevuld met het doel voor behoud/uitbreiding populatie. Voor de volledige formulering van de landelijke doelen inclusief toelichting wordt verwezen naar het Natura 2000 doelendocument (2006).

003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
113	Voordelta	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud ^a	behoud ^a	C	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	uitbreiding	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
121	Yerseke en Kapelse Moer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	uitbreiding	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) In afwijking van het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) is een instandhoudingsdoelstelling toegevoegd. Volgens vaste jurisprudentie dienen voor habitattypen die in de gebieden voorkomen instandhoudingsdoelstellingen te worden geformuleerd.¹¹

Vrijwel alle kweldergebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrichtlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattype zilte pionierbegroeiingen, *zeekraal* (subtype A) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "matig ongunstig" en "gunstig"¹². De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De matig ongunstige staat van instandhouding op het aspect oppervlakte is met name gericht op de sterke achteruitgang in de Oosterschelde (118) en Westerschelde & Saeftinghe (122) door erosie van de schorren. Uitbreiding oppervlakte wordt daarom in deze twee gebieden beoogd.

H1330B – Schorren en zilte graslanden, binnendijks					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	A2	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	uitbreiding	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
121	Yerseke & Kapelse Moer	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
124	Groote Gat	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

Van het habitattype schorren en zilte graslanden, *binnendijks* (H1330B) is bijna driekwart van de landelijke oppervlakte opgenomen in het Natura 2000-netwerk. De landelijke staat van instandhouding van het subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". De landelijke doelstelling wijkt af op het aspect kwaliteit, omdat de matig ongunstige staat van instandhouding van de kwaliteit het gevolg is van de ongunstige situatie in het Noord-Hollandse veenweidegebied. Door vermindering van zoute kwel staan de betreffende zilte vegetaties daar sterk onder druk. In de Oosterschelde (118) ligt een opgave voor uitbreiding van de oppervlakte, omdat de oppervlakte aan kwelders in dit gebied sterk afwijkt van de natuurlijke situatie.

¹¹ Raad van State, uitspraak 201306214/1/R2 van 9 april 2014.

¹² In het Natura 2000 doelendocument (2006) zijn deze twee beoordelingen abusievelijk verwisseld.

H2160 – Duindoornstruwelen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit...^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud ^a	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud ^a	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud ^a	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
096	Coepelduynen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
097	Meijendel & Berkheide	behoud ^a	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
098	Westduinpark & Wapendal	behoud ^a	behoud	C	aanwijzingsbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	behoud ^a	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^a	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud ^a	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit ^x
115	Grevelingen	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^a	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud ^a	behoud	C	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saefinghe	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
123	Zwin & Kievittepolder	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) ... van goed ontwikkelde vormen in de gebieden waar het type een belangrijke positie in het duinlandschap inneemt. Enige achteruitgang in oppervlakte is toegestaan ten gunste van uitbreiding oppervlakte van habitattypen grijze duinen (*H2130), duinbossen (H2180) of vochtige duinvalleien (H2190), mits de totale oppervlakte van goed ontwikkelde vormen [in het betreffende gebied] niet afneemt¹³.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding voor het habitatype duindoornstruwelen is beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelen zijn in overeenstemming met de landelijke doelstelling. Aan een groot deel van de gebieden is een "ten gunste formulering" toegevoegd. Afhankelijk van het voorkomen in deze gebieden zullen één of meerdere van de begunstigde habitattypen (H2130, H2180 of H2190) in de "ten gunste formulering" van de betreffende gebieden zijn opgenomen.

H2170 – Kruiwilgstruwelen					
Landelijke doelstelling: behoud oppervlakte en behoud kwaliteit^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud ^b	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud ^b	behoud	B2	aanwijzingsbesluit

¹³ Nadere toelichting over de "ten gunste formulering" wordt gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006), p. 35/37.

006	Duinen Schiermonnikoog	behoud ^b	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
084	Duinen Den Helder – Callantsoog	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
086	Schoorlse Duinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
087	Noordhollands Duinreservaat	behoud ^b	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
088	Kennemerland-Zuid	behoud ^b	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud ^b	behoud	C	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit ^x
115	Grevelingen	behoud	behoud	A1	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud ^b	behoud	B1	aanwijzingsbesluit

- (a) Lokaal uitbreiding oppervlakte van goed ontwikkelde vormen en lokaal verbetering kwaliteit.
 (b) De oppervlakte mag afnemen ten gunste van het habitatype vochtige duinvalleien (H2190).

Vrijwel alle dungebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitatype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitatype kruidwilgstruwelen is beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De gebiedsdoelen zijn in overeenstemming met de landelijke doelstelling. De lokale uitbreiding- en verbeteringdoelstelling ligt in het gebied Duinen Den Helder – Callantsoog (084). Het habitatype komt hier in geringe mate voor in matige tot goede kwaliteit en het gebied heeft goede potentie voor herstel.

H2190B – Vochtige duinvalleien, kalkrijk					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
087	Noordhollands Duinreservaat	uitbreiding	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
088	Kennemerland-Zuid	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
096	Coepelduynen	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
097	Meijndel & Berkheide	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
099	Solleveld & Kapittelduinen	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	uitbreiding	verbetering	B2	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud ^a	behoud	B1	ontwerpbesluit ^x
115	Grevelingen	behoud	behoud	A2	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
117	Manteling van Walcheren	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

- a) In afwijking van het concept gebiedendocument Krammer-Volkerak (2007) is de oppervlakte-doelstelling gewijzigd van uitbreiding in behoud. Er vindt al een autonome ontwikkeling plaats waarbij zilte waarden worden verdrongen.

Vrijwel alle duingebieden langs de Nederlandse kust zijn Habitatrictlijngebied. Dit betekent dat het overgrote deel van dit habitattype zich bevindt binnen het landelijke Natura 2000-netwerk (>95% van de landelijke oppervlakte). De landelijke staat van instandhouding van het habitattype vochtige duinvalleien, *kalkrijk* (subtype B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Wanneer er geen potentiële herstelmogelijkheden aanwezig zijn binnen de begrenzing van het gebied door bijvoorbeeld de mate van dynamiek, zoals in Waddenzee (001), Noordzeekustzone (007) en Grevelingen (115) is er een behoudsdoelstelling geformuleerd. Alle verbeterdoelstellingen sluiten aan op reeds ingezet hydrologisch herstel (Waddeneilanden en Hollandse kust) en regeneratie van duinvalleien in duingebieden die door waterwinning zijn aangetast. Voor duurzaam voortbestaan van jonge stadia en de rijke variatie aan vochtige duinvalleien, is vergroting van dynamiek door wind en zee noodzakelijk in een deel van de gebieden. Dit is niet mogelijk op plaatsen waar conflict zou ontstaan met de veiligheid van het achterliggende land en ook niet waar de duinen te smal zijn voor grootschalige verstuingen, zoals Manteling van Walcheren (117).

H6430B – Ruigten en zomen, <i>harig wilgenroosje</i>					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en behoud/verbetering kwaliteit ^a					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage ^b	Besluit
010	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
038, 066-68	Rijntakken	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
082	Uiterwaarden Lek	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
089	Eilandspolder	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
091	Polder Westzaan	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
108	Oude Maas	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	uitbreiding	behoud	B	aanwijzingsbesluit
111	Hollands Diep	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	uitbreiding	behoud	A	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
124	Groote Gat	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit

(a) Verbetering kwaliteit geldt voor de brakke varianten.

(b) De weergegeven relatieve bijdragen betreffen een voorlopige inschatting, omdat er nog onduidelijkheid is over de landelijke oppervlakte van dit subtype. Klassen zijn slechts globaal geduid (A > 15%, B = 2-15% en C < 2%) omdat kwantitatieve gegevens over het voorkomen van deze zoomvegetaties beperkt beschikbaar zijn. Oppervlakten zijn moeilijk te bepalen omdat het meestal slechts smalle stroken of kleine plekken betreft.

De landelijke staat van instandhouding van het habitattype ruigten en zomen, *harig wilgenroosje* (subtype B) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Niet in alle gebieden kan de landelijke doelstelling worden nagestreefd. De doelstelling voor uitbreiding van de oppervlakte wordt enkel nagestreefd in de belangrijkste gebieden voor dit habitattype, zoals Oude Maas (108), Haringvliet (109) en Biesbosch (112).

De landelijke doelstelling voor verbetering van de kwaliteit is alleen neergelegd in gebieden die van belang zijn voor de brakke variant van dit habitattype. In slechts één van de "brakke" gebieden is echter potentie voor kwaliteitsverbetering: Polder Westzaan (091).

H6430C – Ruigten en zomen, droge bosranden					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit ^x
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit ^x
143	Zeldersche Driessen	uitbreiding	behoud	C	aanwijzingsbesluit
153	Bunder- en Elslooërbos	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
160	Savelsbos	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van het habitatype ruigten en zomen, *droge bosranden* (subtype C) is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. De doelstellingen van de meeste gebieden sluiten aan op de landelijke opgave. De doelstelling van het gebied Gelderse Poort wijkt af van de landelijke doelstelling. De ruimte voor de habitatypen stroomdalgraslanden (H6120), droge hardhoutoobossen (H91F0) en ruigten en zomen (H6430) is beperkt. In dit gebied is ervoor gekozen uitbreiding van oppervlakte ten doel te stellen voor de habitatypen droge hardhoutoobossen en stroomdalgraslanden. Er is daardoor geen ruimte om het habitatype ruigten en zomen in oppervlakte te laten toenemen. De kwaliteit van het habitatype is in Gelderse Poort, evenals in het gebied Zeldersche Driessen, goed waardoor behoud van de huidige kwaliteit voldoende is.

H6510A – Glanshaver- en vossenstaarthooiden, glanshaver					
Landelijke doelstelling: uitbreiding oppervlakte en verbetering kwaliteit					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel oppervlakte	Doel kwaliteit	Relatieve bijdrage	Besluit
038/066-68	Rijntakken	uitbreiding	verbetering	A1	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	uitbreiding	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
082	Uiterwaarden Lek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	verbetering	B1	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	C	ontwerpbesluit ^x
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
136	Leenderbos, Grootte Heide & De Plateaux	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
141	Oeffelter Meent	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
150	Roerdal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
156	Bemelerberg & Schiepersberg	behoud	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
157	Geuldal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit
159	Sint Pietersberg & Jekerdal	uitbreiding	verbetering	C	aanwijzingsbesluit

Van het habitatype glanshaver- en vossenstaarthooiden, *glanshaver* (subtype A) bevindt ruim een derde van het landelijk areaal zich in Natura 2000-gebieden. Goede kwaliteit en vlakdekkende vegetaties zijn vooral aanwezig in de uiterwaarden, die voor een belangrijk deel in het Natura 2000-netwerk zijn opgenomen. De landelijke staat van instandhouding van dit subtype is op de aspecten oppervlakte en kwaliteit beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. In het gebied Uiterwaarden Neder-Rijn (066) wordt op het aspect kwaliteit van de landelijke doelstelling afgeweken. In dit gebied is de kwaliteit reeds goed en behoud is daarom voldoende. De doelstellingen van de Biesbosch (112) en Bemelerberg & Schiepersberg (156) wijken op het aspect oppervlakte af van de landelijke doelstelling. In de Biesbosch komt het habitatype reeds over een aanzienlijke oppervlakte voor, behoud is hier derhalve voldoende. Van Bemelerberg & Schiepersberg is ingeschat dat in dit gebied weinig ruimte is voor uitbreiding.

B.4.2 Habitatrichtlijn: soorten

H1149 – Kleine modderkruiper					
Landelijke doelstelling: behoud omvang en kwaliteit leefgebied ten behoeve van behoud populatie					
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Besluit
013	Alde Feanen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
015	Van Oordt's Mersken	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
018	Rottige Meenthe & Brandemeer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
025	Drentsche Aa-gebied	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
034	Weerribben	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
036	Uiterwaarden Zwarte Water en Vecht	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
037	Olde Maten & Veerslootslanden	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
038	Uiterwaarden IJssel	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
039	Vecht- en Beneden-Reggegebied	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
067	Gelderse Poort	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
070	Lingegebied & Diefdijk-Zuid	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
071	Loevestein, Pompveld & Kornsche Boezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
074	Zwarte Meer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
076	Veluwerandmeren	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
083	Botshol	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
089	Eilandspolder	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
091	Polder Westzaan	behoud ^a	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
094	Naardermeer	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
105	Zouweboezem	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	behoud	ontwerpbesluit
130	Langstraat	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
132	Vlijmens Ven, Moerputten & Bossche Broek	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
133	Kampina & Oisterwijkse Vennen	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
135	Kempenland-West	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
138	Weerter- en Budelerbergen & Ringselven	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit
141	Oeffelter Meent	behoud	behoud	behoud	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding voor de kleine modderkruiper is op het aspect leefgebied beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Alle gebiedsdoelen sluiten aan op de landelijke opgave. Inventarisatiegegevens van de soort zijn slechts in beperkte mate aanwezig, daarom worden er geen relatieve bijdragen per gebied gegeven. Gezien de ruime verspreiding en het algemene voorkomen van de soort, voldoet de kwaliteit van het leefgebied op het merendeel van de vindplaatsen. Het streven is om het algemeen voorkomen van de kleine modderkruiper in Nederland te bestendigen. Het is met name van belang om de soort in de kern van zijn verspreidingsgebied in hoge aantallen en wijdverspreid te behouden. Net als de grote modderkruiper kan de kleine modderkruiper daarnaast profiteren van de ingeslagen beleidswegen van de Kaderrichtlijn Water (KRW) en het meer ecologisch beheren van wateren door waterschappen.

H1340 – *Noordse woelmuis						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van uitbreiding populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Doel populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	verbetering	behoud	B2	aanwijzingsbesluit
009	Groote Wielen	uitbreiding	verbetering	behoud	C	aanwijzingsbesluit
010	Oudegaasterbrekken, Fluessen en omgeving	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	uitbreiding	behoud	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
089	Eilandspolder	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
090	Wormer- en Jisperveld & Kalverpolder	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
091	Polder Westzaan	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
092	Ijperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	behoud	B1	aanwijzingsbesluit
095	Oostelijke Vechtplassen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	behoud	C	aanwijzingsbesluit
108	Oude Maas	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit
111	Hollands Diep	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B2	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	behoud	B1	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	uitbreiding	verbetering	uitbreiding	B2	aanwijzingsbesluit
116	Kop van Schouwen	behoud	verbetering	behoud	C	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	uitbreiding	behoud	uitbreiding	B1	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de noordse woelmuis is op het aspect leefgebied beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit hierop aan. Landelijke uitbreiding van de populatie wordt vooral beoogd in de Friese gebieden omdat het leefgebied vooral daar sterk versnipperd is geraakt. De doelstellingen uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied en uitbreiding populatie zijn verder neergelegd in gebieden die daarvoor mogelijkheden bieden (bijvoorbeeld in het kader van natuurontwikkeling) of waar duidelijke aanwijzing is dat de soort recent is achteruitgegaan. In Duinen en Lage Land Texel (002) staat het doel voor omvang van het leefgebied op "behoud" omdat de soort al over het gehele eiland voorkomt. Verbetering van de kwaliteit van het leefgebied is vooral nodig om de populatie weerstand te kunnen laten bieden tegen concurrentie met andere diersoorten. In IJsselmeer (072) en Oosterschelde (118) is op het aspect kwaliteit van de landelijke opgave afgeweken. In de Oosterschelde is de kwaliteit al op orde; derhalve is behoud voldoende. In het IJsselmeer is afgeweken omdat hier de mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit beperkt zijn. In Krammer-Volkerak (114) is afgeweken omdat verwacht wordt dat de oppervlakte geschikt leefgebied (eilanden) nagenoeg gelijk zal blijven.

B.4.3 Vogelrichtlijn: broedvogels

A034 – Lepelaar						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	430	A2	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	120	B2	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	170	B2	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	25	C	aanwijzingsbesluit
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	160	B2	aanwijzingsbesluit
079	Lepelaarplassen	behoud	behoud	20	C	aanwijzingsbesluit
085	Zwanenwater & Pettemerduinen	behoud	behoud	55 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
100	Voornes Duin	behoud	behoud	100	B2	aanwijzingsbesluit
111	Hollands Diep	behoud	behoud	40 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	30	C	ontwerpbesluit
119	Veerse Meer	behoud	behoud	12	C	aanwijzingsbesluit
127	Markiezaat	behoud	behoud	20 (↑)	C	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de lepelaar is op de aspecten leefgebied en populatie beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit daarbij aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van een populatie van ten minste 1.000 paren".

De som van de gebiedsdoelen is hoger dan de ondergrens van het gewenste landelijke populatieniveau van 1.000 paren. Daarnaast is het totale aantal kolonies van minstens 40 broedparen hoger dan de landelijke doelstelling. Beide constatering zijn in overeenstemming met het beleid: er is een veilige marge ingebouwd voor het populatieniveau omdat Nederland als noordelijkste uitloper van het broedgebied in Europa een belangrijk deel van de Europese populatie binnen de landsgrenzen heeft. In het Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004 (2000)¹⁴ is eveneens uitgegaan van een goede ruimtelijke verdeling van deze soort.

De gebiedsdoelstellingen sluiten bij de landelijke doelstelling aan met uitzondering van de populatiedoelstellingen van de gebieden Hollands Diep (111) en Markiezaat (127). Voor het gebied Hollands Diep is gekozen voor een populatiedoelstelling die ten minste gelijk is aan het minimum aantal van 40 broedparen voor een kolonie (het gemiddelde 1999-2003 was 10 broedparen; sindsdien zijn de aantallen toegenomen tot 84 broedparen in 2007), omdat de bijdrage van dit gebied aan het landelijke aantal kolonies de belangrijkste reden is om de soort toe te voegen.

A081 – Bruine kiekendief						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	30	B1	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	30	B1	aanwijzingsbesluit
003	Duinen Vlieland	behoud	behoud	20	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	behoud	behoud	45	B1	aanwijzingsbesluit
005	Duinen Ameland	behoud	behoud	40	B1	aanwijzingsbesluit
006	Duinen Schiermonnikoog	behoud	behoud	25	B1	aanwijzingsbesluit
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	20	C	aanwijzingsbesluit
013	Alde Feanen	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	C	aanwijzingsbesluit

¹⁴ Boer, T. den (2000): Beschermingsplan moerasvogels 2000-2004. Rapport Directie Natuurbeheer nr. 47. Ministerie van Landbouw Natuurbeheer en Visserij, Wageningen.

014	Deelen	uitbreiding	verbetering	5	C	aanwijzingsbesluit
035	De Wieden	behoud	behoud	19	C	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	25	C	aanwijzingsbesluit
078	Oostvaardersplassen	behoud	behoud	40	B1	aanwijzingsbesluit
092	Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	15	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	20	C	aanwijzingsbesluit
112	Biesbosch	behoud	behoud	30	B1	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	13	C	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	20	C	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	behoud	behoud	19	C	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	20	C	aanwijzingsbesluit

De landelijke staat van instandhouding van de bruine kiekendief is voor de aspecten leefgebied en populatie als "gunstig" beoordeeld. De landelijke doelstelling sluit daarbij aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud van ten minste 1.300 paren". Gezien de belangrijke functie van Nederland als noordwestelijk bolwerk in het broedgebied in Europa is een veilige marge ingebouwd in het voor Nederland na te streven populatieniveau. Het gestelde doel betreft behoud van het huidige niveau. Voor de realisatie van de landelijke doelstelling zal aansluiting nodig zijn van nationaal beleid zoals de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur. De gebiedsdoelstellingen sluiten bij de landelijke doelstelling aan, met uitzondering van de gebieden Alde Feanen (013) en Deelen (014). Vanwege de recente afname van de populatie in gebied Deelen is hier een beperkte herstelopgave geformuleerd, zodat de soort in het gebied behouden kan blijven.

A132 – Kluut						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	verbetering	3.800	A2	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	behoud	behoud	120 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	110	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	2.000 ^R	B1	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	2.000 ^R	B2	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	uitbreiding	verbetering	2.000 ^R	B1	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	behoud	behoud	2.000 ^R	B1	aanwijzingsbesluit
120	Zoommeer	behoud	behoud	2.000 ^R	C	concept-ontwerp
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	2.000 ^R	B1	aanwijzingsbesluit
127	Markiezzaat	behoud	behoud	2.000 ^R	C	aanwijzingsbesluit

(R) Betreft een regionale doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de kluut is voor wat betreft de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als respectievelijk "gunstig" en "matig ongunstig". Op het aspect populatie sluit de landelijke doelstelling hierop aan. De doelstelling luidt: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 8.000 paren". Gezien de zeer grote betekenis van Nederland voor Europa als broedgebied dient de nationale populatieomvang gehandhaafd te worden op ten minste het basisniveau van de afgelopen decennia van 8.000 paren. Landelijk is op het aspect leefgebied een behoudsdoelstelling geformuleerd, omdat met name in het gebied Waddenzee (001) het leefgebied als matig ongunstig werd beoordeeld. In afwijking van de landelijke doelstelling heeft dat gebied dan ook een verbeteropgave gekregen voor het leefgebied.

Ook in het gebied Grevelingen (115) is het leefgebied niet optimaal en is in afwijking van de landelijke doelstelling een herstelopgave voor het leefgebied geformuleerd. Er is een negatieve trend van de populatie¹⁵

¹⁵ Aarts, B.L. van den Bremer, E. van Winden & D. Zoetebier (2008). Trendinformatie en referentiewaarden voor Nederlandse kustvogels. Wageningen.

te zien. Gezien de potentie van het gebied kan Grevelingen, door een herstelopgave op het aspect leefgebied, een grote bijdrage leveren aan de regionale populatiedoelstelling. Het zoutwatergebied Grevelingen wordt als een strategische locatie gezien voor een herstelopgave¹⁶. De overige gebieden sluiten aan bij de landelijke doelstelling.

A137 – Bontbekplevier						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	60	A1	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	10 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	behoud	behoud	20	B1	aanwijzingsbesluit
008	Lauwersmeer	behoud	behoud	4	C	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	uitbreiding	verbetering	13 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	105 ^R (↑)	C	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	105 ^R (↑)	B1	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	uitbreiding	verbetering	105 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	behoud	behoud	100 ^R (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
120	Zoommeer	behoud	behoud	105 ^R (↑)	C	concept-ontwerp
122	Westerschelde & Saefinghe	behoud	behoud	100 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit ^a
127	Markiezaat	behoud	behoud	105 ^R (↑)	C	aanwijzingsbesluit

(a) De regionale doelstelling (R) is aangepast ten gevolge van een administratieve correctie. De regionale populatie blijkt groter te zijn dan oorspronkelijk werd verondersteld omdat een Vogelrichtlijngebied (Zoommeer) niet in de telling was meegenomen, hoewel het gebied wel was aangewezen voor de bontbekplevier. Deze wijziging is nog niet in alle aangewezen gebieden doorgevoerd.

De landelijke staat van instandhouding van de bontbekplevier is op de aspecten leefgebied en populatie beoordeeld als "matig ongunstig"¹⁷. De landelijke doelstelling sluit op het aspect leefgebied daarbij aan: "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor behoud populatie van ten minste 400 paren"¹⁷. De doelstellingen van de gebieden Waddenzee (001), Duinen en Lage Land Texel (002), Duinen Terschelling (004), Noordzeekustzone (007), Lauwersmeer (008), IJsselmeer (072), Haringvliet (109), Krammer-Volkerak (114), Oosterschelde (118), Westerschelde & Saefinghe (122) en Markiezaat (127) wijken af van de landelijke doelstelling. De gebieden Waddenzee en Noordzeekustzone worden niet gezien als gebieden met de beste potentie voor herstel van de leefgebieden. Voor de gebieden Lauwersmeer en Markiezaat wordt behoud nagestreefd omdat de historische potentie in de verzoete gebieden niet meer haalbaar is. Het gebied Oosterschelde wijkt af omdat er sprake is van een min of meer stabiele stand. Voor Haringvliet is de doelstelling binnen de kaders van afspraken in het Natura 2000 doelendocument (2006) geformuleerd. De doelstelling past bij de afspraken met betrekking tot "verzoeting versus verzouting". Voor het gebied Krammer-Volkerak is voor behoud gekozen gezien de onzekerheid over de ontwikkelingen. Mogelijkheden voor verbetering kwaliteit leefgebied zullen wel worden onderzocht. In afwijking van de landelijke populatiedoelstelling is van meerdere gebieden de populatiedoelstelling verhoogd. Van het gebied Duinen en Lage Land Texel omdat er rekening is gehouden met de diverse broedvogels in de binnendijs gelegen terreinen langs de waddijk. Voor de genoemde Deltagebieden wordt een licht herstel van de populatie nagestreefd, om achteruitgang van de landelijke populatie buiten de Natura 2000-gebieden (veelal tijdelijke populaties) op te vangen.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-rapport 79. (Beek-Ubbergen, SOVON Vogelonderzoek Nederland, SOVON-informatierapport 2008/06).

¹⁶ Bureau Waardenburg / Vogelbescherming Nederland (2008): Beschermingsplan Duin- en kustvogels. Basisrapport deel B.

¹⁷ Aanwijzingsbesluiten Natura 2000-gebieden Waddenzee, Duinen en Lage Land Texel, Duinen Terschelling en Noordzeekustzone (Stcrt.2009, 38).

A138 – Strandplevier						
Landelijke doelstelling: uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	uitbreiding	verbetering	50 (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	10 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	uitbreiding	verbetering	30 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
101	Duinen Goeree & Kwade Hoek	behoud	behoud	220 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	220 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	220 ^R (↑)	B2	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	uitbreiding	verbetering	220 ^R (↑)	A1	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	uitbreiding	verbetering	220 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
120	Zoommeer	behoud	behoud	220 ^R (↑)	B1	concept-ontwerp
122	Westerschelde & Saefthinghe	behoud	behoud	220 ^R (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
127	Markiezaat	behoud	behoud	220 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit

(R) Betreft een regionale doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de strandplevier is op de aspecten leefgebied en populatie beoordeeld als "zeer ongunstig". De landelijke doelstelling sluit daarbij aan: "uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied ten behoeve van herstel populatie van ten minste 400 paren". Er is herstel gewenst tot boven het niveau van de minimum populatie, mede als verzekering naar de toekomst. De mogelijkheden voor verbetering zijn beperkt. De kans op immigratie vanuit populaties in buurlanden is gering omdat de populatie zich bevindt aan de noordelijke rand van het Europese verspreidingsgebied van de soort. Mogelijkheden voor verbetering van de kwaliteit van het leefgebied zullen worden onderzocht om beter te kunnen garanderen dat de soort zich in Nederland op het niveau van een duurzame populatie kan handhaven. De doelstelling van de gebieden Duinen Goeree & Kwade Hoek (101), Haringvliet (109), Krammer-Volkerak (114), Westerschelde & Saefthinghe (122) en Markiezaat (127) wijkt af van de landelijke doelstelling. Voor Duinen Goeree & Kwade Hoek, Krammer-Volkerak en Westerschelde & Saefthinghe is niet voor uitbreiding gekozen omdat de ontwikkelingen onzeker zijn. Voor het gebied Markiezaat wordt behoud nagestreefd omdat de historische potentie in dit verzoete gebied niet meer haalbaar is. Voor het gebied Haringvliet is de doelstelling binnen de kaders van afspraken in het Natura 2000 doelendocument (2006) geformuleerd. De doelstelling past bij de afspraken met betrekking tot "verzoeting versus verzouting".

A176 – Zwartkopmeeuw						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit voor behoud populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
103	Nieuwkoopse Plassen & De Haeck	behoud	behoud	9	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	400 ^R	A1	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	400 ^R	A2	ontwerpbesluit
120	Zoommeer	behoud	behoud	400 ^R	C	concept-ontwerp
122	Westerschelde & Saefthinghe	behoud	behoud	400 ^R	B1	aanwijzingsbesluit

(R) Betreft een regionale doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de zwartkopmeeuw is op de aspecten populatie en leefgebied beoordeeld als "gunstig". De landelijke doelstelling sluit daarbij aan: "behoud omvang en kwaliteit van het leefgebied voor behoud populatie met een totaal van ten minste 500 paren". Er is slechts een beperkt aantal kolonies van enige omvang aanwezig in het Deltagebied. Buiten de Delta broedt de soort verspreid over heel Nederland in kleine aantallen. In het Natura 2000-gebied Nieuwkoopse Plassen & De Haeck (103) bevindt

zich de enige "kolonie" buiten het Deltagebied welke kwalificeerde op basis van gegevens in 1999-2003. De gebiedsdoelen sluiten aan bij de landelijke doelstelling.

A193 – Visdief						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	behoud	behoud	5.300	A1	aanwijzingsbesluit
072	IJsselmeer	behoud	behoud	3.300	B2	aanwijzingsbesluit
073	Markermeer & IJmeer	behoud	behoud	630	B1	aanwijzingsbesluit
077	Eemmeer & Gooimeer Zuidoever	behoud	behoud	280	B1	aanwijzingsbesluit
092	IJperveld, Varkensland, Oostzanerveld & Twiske	behoud	behoud	180	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	6.500 ^R (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	6.500 ^R (↑)	C	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	uitbreiding	verbetering	6.500 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	behoud	behoud	6.500 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
120	Zoommeer	behoud	behoud	6.500 ^R (↑)	C	concept-ontwerp
122	Westerschelde & Saefinghe	behoud	behoud	6.500 ^R (↑)	B2	aanwijzingsbesluit

(R) Betreft een regionale doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de visdief is op de aspecten leefgebied en populatie beoordeeld als "matig ongunstig". De landelijke doelstelling sluit op het aspect populatie daarbij aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor herstel populatie van ten minste 20.000 broedparen". Op het aspect leefgebied komt de landelijke behoudsdoelstelling niet overeen met de matig ongunstige staat van instandhouding. Er wordt verwacht dat de positieve trend van de populatie zich door kan zetten met behoud van het leefgebied. Er vindt namelijk na een sterke terugval rond de jaren zestig sindsdien voortdurend herstel plaats, al lijkt dit momenteel te stagneren. De populatiedoelstellingen van de gebieden Waddenzee (001), IJsselmeer (072), Markermeer & IJmeer (073) en Eemmeer & Gooimeer Zuidoever (077) wijken af van de landelijke doelstelling. In de Waddenzee wordt het stoppen van de neergaande trend ten doel gesteld. In het IJsselmeer heeft de draagkracht betrekking op gunstige jaren en bestaat er nog onzekerheid over de draagkracht van de Kreupel op langere termijn. Van het Markermeer & IJmeer en Eemmeer & Gooimeer Zuidoever is de bijdrage aan de landelijke doelstelling relatief klein en worden de potenties laag ingeschat. Voor het gebied Grevelingen is in afwijking van de landelijke doelstelling een herstelopgave voor het leefgebied geformuleerd. Er is een negatieve trend van de populatie¹⁸ te zien. Gezien de potentie van het gebied kan Grevelingen, door een herstelopgave op het aspect leefgebied, een grote bijdrage leveren aan de regionale populatiedoelstelling. Het zoutwatergebied Grevelingen wordt als een strategische locatie gezien voor een herstelopgave¹⁹.

A195 – Dwergstern						
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor herstel populatie						
N2k-nr	Natura 2000-gebied	Doel omvang	Doel kwaliteit	Populatie	Relatieve bijdrage	Besluit
001	Waddenzee	uitbreiding	verbetering	210 (↑)	A2	aanwijzingsbesluit
002	Duinen en Lage Land Texel	uitbreiding	verbetering	40 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
004	Duinen Terschelling	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
007	Noordzeekustzone	uitbreiding	verbetering	20 (↑)	C	aanwijzingsbesluit
109	Haringvliet	behoud	behoud	300 ^R (↑)	A1	aanwijzingsbesluit

¹⁸ Aarts, B.L. van den Bremer, E. van Winden & D. Zoetebier (2008). Trendinformatie en referentiewaarden voor Nederlandse kustvogels. Wageningen.

Wettelijke Onderzoekstaken Natuur & Milieu, WOt-rapport 79. (Beek-Ubbergen, SOVON Vogelonderzoek Nederland, SOVON-informatierapport 2008/06).

¹⁹Bureau Waardenburg / Vogelbescherming Nederland (2008): Beschermingsplan Duin- en kustvogels. Basisrapport deel B.

114	Krammer-Volkerak	behoud	behoud	300 ^R (↑)	C	ontwerpbesluit
115	Grevelingen	behoud	behoud	300 ^R (↑)	B1	aanwijzingsbesluit
118	Oosterschelde	behoud	behoud	300 ^R (↑)	B2	aanwijzingsbesluit
122	Westerschelde & Saeftinghe	behoud	behoud	300 ^R (↑)	A1	aanwijzingsbesluit

(R) Betreft een regionale doelstelling.

De landelijke staat van instandhouding van de dwergstern is voor wat betreft de aspecten populatie²⁰ en leefgebied als "matig ongunstig" beoordeeld. De landelijke doelstelling sluit voor het aspect populatie daarbij aan: "behoud omvang en kwaliteit leefgebied voor herstel populatie van ten minste 600 paren"²⁰. Vanwege de kwetsbaarheid van de nestplaatsen is de soort vrijwel volledig aangewezen op het Natura 2000-netwerk. De som van de gebiedsdoelen, met daarbij opgeteld het aantal dat buiten Natura 2000 broedt (1%), bereikt het genoemde doelniveau van 600. De doelstellingen op het aspect leefgebied van de gebieden Waddenzee (001), Duinen en Lage Land Texel (002), Duinen Terschelling (004) en Noordzeekustzone (007) wijken af van de landelijke doelstelling. In het Waddengebied, waar de Natura 2000-gebieden op veel plekken op elkaar aansluiten, wordt een herstelopgave met betrekking tot het leefgebied (naast herstel populatie) haalbaar geacht en is het vooral van belang dat de som van de gebiedsdoelen (290) in de regio wordt gehaald. De doelstellingen van de overige gebieden sluiten aan bij de landelijke doelstelling.

²⁰ Aanwijzingsbesluit Natura 2000-gebied Waddenzee (Stcrt. 2009, 38).

B.4.4 Vogelrichtlijn: niet-broedvogels

De doelniveaus van niet-broedvogels zijn meestal uitgedrukt als seizoensgemiddelde of als (gemiddeld) seizoensmaximum. Deze gemiddelden, die worden bepaald aan de hand van maandelijkse tellingen, worden als volgt berekend²¹: Het seizoensgemiddelde is het gemiddelde aantal in een gebied aanwezige vogels over het gehele seizoen, berekend aan de hand van maandelijks uitgevoerde tellingen over een reeks seizoenen (1999/2000-2003/2004).

Het (gemiddeld) seizoensmaximum is het gemiddelde van het grootste getelde aantal (piekaantal) per seizoen (juli t/m juni van het volgende jaar) berekend over een reeks van achtereenvolgende seizoenen (meestal vijf seizoenen: 1999/2000-2003/2004).

Bij voorkeur is het doelniveau uitgedrukt als seizoensgemiddelde omdat dit een indicatie geeft voor het gebruik van een gebied over het gehele seizoen. Bij onvoldoende beschikbaarheid van jaarrondtellingen moet soms worden teruggevallen op het seizoensmaximum. Om ecologische redenen, die in voorkomende gevallen hieronder zijn vermeld, is soms van het algemene kader voor de doelniveau's afgeweken. In die gevallen is gebruik gemaakt van recente trendgegevens uit het Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS)²².

Overige niet-broedvogelsoorten					
Landelijke doelstelling: behoud omvang en behoud kwaliteit leefgebied voor behoud populatie					
Vogelsoort	Aantal gebieden	Landelijke doelstelling populatie	Populatie Krammer-Volkerak	Relatieve bijdrage*	Besluit
A005 Fuut ^(a) ; (i); (l)	24	10.900	725	f, C	ontwerpbesluit
A007 Kuifduiker ^(f)	4	45	2	f, C	ontwerpbesluit
A017 Aalscholver ^(f)	26	24.500	490	sf, C	ontwerpbesluit
A034 Lepelaar ^(f)	22	1.225	40	f, B1	ontwerpbesluit
A037 Kleine zwaan ^(b)	29	4.820	5	sf, C	ontwerpbesluit
A043 Grauwe gans ^{(f);(g)}	31	86.300	2.100	sf, B2	ontwerpbesluit
A045 Brandgans ^{(f);(g)}	26	140.900	1.100	sf, C	ontwerpbesluit
A046 Rotgans ^{(c); (i)}	6	36.500	90	sf, C	ontwerpbesluit
A048 Bergeend ^{(f); (i)}	14	48.900	690	f, C	ontwerpbesluit
A050 Smient ^{(f);(g)}	45	258.200	2.500	sf, C	ontwerpbesluit
A051 Krakeend ^{(f);(g); (i)}	35	10.200	480	f, B2	ontwerpbesluit
A052 Wintertaling ^{(d); (i)}	24	21.000	310	f, C	ontwerpbesluit
A054 Pijlstaart ^{(c); (i)}	25	7.850	130	f, C	ontwerpbesluit
A056 Slobeend ^{(f); (i)}	38	5.750	310	f, C	ontwerpbesluit
A059 Tafeleend	19	20.900	130	f, C	ontwerpbesluit
A061 Kuifeend ^{(c); (i)}	21	75.700	4.000	f, B1	ontwerpbesluit
A067 Brilduiker ^(f)	10	4.380	640	f, B2	ontwerpbesluit
A069 Middelste zaagbek ^(f)	7	3.310	20	f, C	ontwerpbesluit
A094 Visarend ^{(f); (h)}	5	110 ^j	2 (max)	f, B1	ontwerpbesluit
A103 Slechtvalk ^{(f); (h)}	6	180 ^j	5 (max)	f, B1	ontwerpbesluit
A125 Meerkoet ^{(f); (i)}	23	89.700	1.300	f, C	ontwerpbesluit
A132 Kluit ^{(c); (i); (l)}	17	9.510	125	f, B1	ontwerpbesluit
A137 Bontbekplevier ^(f)	10	2.260	40	f, C	ontwerpbesluit
A156 Grutto ^{(e);(i)}	23	6.000	20	sf, C	ontwerpbesluit
A162 Tureluur ^{(c); (i)}	10	18.480	20	f, C	ontwerpbesluit

* Het gebied vervult hoofdzakelijk een slaappleatsfunctie (s), foerageerfunctie (f) of beide (sf). Relatieve bijdrage is alleen berekend als het landelijke doel en het gebiedsdoel beide zijn gebaseerd op dezelfde waarde (óf seizoensmaximum óf seizoensgemiddelde).

(a) Fuut: ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is landelijk een behoudsdoelstelling geformuleerd voor deze soort vanwege slechte stuurbaarheid van vermoedelijke oorzaken (Natura 2000 doelendocument, 2006).

(b) Kleine zwaan: ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is landelijk een behoudsdoelstelling geformuleerd. De recente afname is verboden aan een afname op internationaal niveau en mogelijk aan enkele andere slecht stuurbare factoren (Natura 2000 doelendocument, 2006).

²¹ Voorbeeld voor een seizoen met de volgende telresultaten (juli-juni): 0, 0, 0, 100, 100, 200, 100, 100, 0, 0, 0, 0. Het seizoensmaximum bedraagt in dit geval 200, het seizoensgemiddelde 50 (som van alle maandcijfers gedeeld door 12).

²² Netwerk Ecologische Monitoring (Sovon, RWS, CBS), <https://www.sovon.nl/nl/gebieden>

- (c) Rotgans, pijlstaart, kuifeend, kluut en tureluur: ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding is landelijk een behoudsdoelstelling voor deze soorten geformuleerd, omdat deze staat van instandhouding alleen gebaseerd is op toekomstverwachting (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (d) Wintertaling: ondanks de landelijk matig ongunstige staat van instandhouding op het aspect populatie is landelijk een behoudsdoelstelling voor deze soort geformuleerd. De staat van instandhouding is gebaseerd op een populatie-afname die niet leidt tot een waarde van minder dan 75% van de draagkrachtindicatie (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (e) Grutto: de grutto heeft landelijk een opgave voor uitbreiding omvang en verbetering kwaliteit leefgebied. Aangezien deze opgave niet te realiseren is binnen het Natura 2000-netwerk is in alle gebieden een behoudsopgave voor de grutto geformuleerd (Natura 2000 doelendocument, 2006).
- (f) Kuifduiker, aalscholver, lepelaar, grauwe gans, brandgans, bergeend, smient, kraakeend, slobeend, brilduiker, middelste zaagbek, visarend, slechtvalk, meerkoet, bontbekplevier: de staat van instandhouding van de soort is beoordeeld als "gunstig".²³
- (g) Grauwe gans, brandgans, smient en kraakeend: enige afname landelijk veroorzaakt door extensivering van landgebruik (onder andere door natuurontwikkeling) is aanvaardbaar.
- (h) Visarend en slechtvalk: de landelijke instandhoudingsdoelstellingen voor deze soorten zijn gebaseerd op het gemiddelde seizoensmaximum over de periode 1999/2000-2003/2004.
- (i) Fuut, rotgans, bergeend, wintertaling, pijlstaart, kluut, grutto, tureluur: de populatiedoelstellingen zijn afgeleid van de seizoensgemiddelden van de jaren 2009/2010-2013/2014. De aantallen zijn lager dan de respectievelijke gemiddelden van 1999/2000-2003/2004 want de instandhoudingsdoelstellingen worden waarschijnlijk niet gehaald als gevolg van de huidige situatie/autonome ontwikkeling in het gebied.²⁴ Rotgans: de oorzaak van de achteruitgang in ons land ligt in de arctische broedgebieden.²⁵
- (j) Fuut, kraakeend, slobeend, kuifeend, brilduiker, meerkoet, kluut: enige afname als gevolg van herstel zout-zoet overgangen is aanvaardbaar.²⁶

²³ De beschreven staat van instandhouding van de meerkoet wijkt af van de staat van instandhouding zoals gegeven in het Natura 2000 doelendocument (2006). Op basis van de stabiele trend in de afgelopen 3 decennia is er geen sprake van een ongunstige staat van instandhouding op het aspect populatie. Zie het Natura 2000 profielendocument (2008).

²⁴ Ministerie van Economische Zaken, Dienst Landelijk Gebied (2014). Natuureffectenstudie bij de Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer, deel 1, beschrijving effecten, paragraaf 8.2.1.3 Niet-broedvogels. Nr.04-RGV-NES deel 1 sept.2014; en Ministerie van Infrastructuur en Milieu (2017). Samenvatting aanvulling op Milieueffectrapport bij de Rijksstructuurvisie Grevelingen en Volkerak-Zoommeer.

²⁵ Profielen vogels, versie 1 september 2008.

²⁶ Natura 2000 doelendocument (2006), bijlage 9.3.4.

Toelichting op de geselecteerde vogelwaarden en aanduiding leefgebied uit besluit No.N.955811 van 18 juli 1995, aanwijzing als Vogelrichtlijngebied

Tabel overzicht Vogelrichtlijnkaarten Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak

Behoort bij beschikking N-95-5811

TOELICHTING BIJ DE AANWIJZING VAN HET "KRAMMER-VOLKERAK" ALS SPECIALE BESCHERMINGSZONE IN HET KADER VAN DE EG-VOGELRICHTLIJN

1. Vogelkundige waarden

Voor de vogelkundige waarden van de speciale beschermingszone wordt verwezen naar de paragrafen 2 en 3 van de toelichting bij de aanmelding van het "Krammer-Volkerak" als Wetland.

De in die paragrafen 2 en 3 genoemde vogelsoorten welke van belang zijn uit oogpunt van artikel 4, eerste lid, van de EG-Vogelrichtlijn en die vermeld staan in bijlage I van deze richtlijn (versie 1991), zijn: Kuifduiker, Aalscholver, Lepelaar, Kleine zwaan, Brandgans, Bruine kiekendief, Blauwe kiekendief, Slechtvalk, Smelleken, Goudplevier, Kemphaan, Bosruiter, Kluut, Zwartkopmeeuw, Dwergstern, Visdief, Velduil en Blauwborst.

Toelichting bij de aanmelding van het "Krammer-Volkerak" als watergebied van internationale betekenis (wetland), paragraaf 2.1, laatste alinea:

Het Krammer-Volkerak was (en is) van grote betekenis als pleisterplaats en fourageergebied voor vogels.

Soorten waarvan regelmatig meer dan 1% van de Noordwesteuropese populatie in het gebied verbleef, zijn: Aalscholver, Rietgans, Rotgans, Bergeend, Smient, Scholekster, Steenloper, Zilverplevier, Kanoetstrandloper en Wulp. Andere in vrij grote aantallen voorkomende soorten waren: Fuut, Grauwe gans, Wilde eend, Pijlstaart, Wintertaling, Brilduiker, Toppereend, Middelste zaagbek, Bonte strandloper en Kluut. Op de permanent droge delen broedden o.a. zeer geringe aantallen van Dwergstern, Bontbekplevier, Strandplevier, Kluut en Visdief.

Overzicht Vogelrichtlijnkarten Natura 2000-gebied Krammer-Volkerak**(de digitale versies van deze kaarten zijn in te zien op website www.rijksoverheid.nl/natura2000)**

Besluit	Kaartgegevens	Werking kaart	Kaartdelen
VR Kramer-Volkerak (besluit 18 juli 1995, N.955811)	Kaart op bijlage A van beschikking van 18 juli 1995, nr. N.955811. Titel: Wetland en Speciale beschermingszone KRAMMER-VOLKERAK. Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, Directie Zuidwest. A. Kenmerk 90.4.405.A. ^(a)	Kaart en besluit zullen worden ingetrokken voor zover betrekking hebbend op de aanwijzing als Vogelrichtlijngebied met het definitieve aanwijzingsbesluit N2000 Krammer-Volkerak (DN&B/20xx-114 114 Krammer-Volkerak).	1 kaartblad
N2000-besluit Krammer-Volkerak (DN&B/2017-114 114 Krammer-Volkerak)	Natura 2000-gebied #114 Krammer-Volkerak. Kaart behorende bij het ontwerp-aanwijzingsbesluit DN&B /2017-114 voor de aanwijzing als speciale beschermingszone onder de Habitatrichtlijn (NL1000021) en voor de wijziging van het besluit tot aanwijzing als Vogelrichtlijngebied (No.N955811). Datum kaartproductie 6-1-2017. ^(b)	De definitieve kaart zal in werking zijn op de dag na bekendmaking van het definitieve aanwijzingsbesluit in de Staatscourant.	1 kaartblad

(a) Opdrachtgever: ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, directie Zuidwest.

(b) Schaal: 1:25.000; opdrachtgever: ministerie van Economische Zaken; cartografie Alterra, Wageningen UR

Deze publicatie is een uitgave van:

Ministerie van Economische Zaken
Postbus 20401 | 2500 EK Den Haag

Q qj201<